

**VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS
DIREKTORIUS**

**ĮSAKYMAS
DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS DIREKTORIAUS 2020
M. SPALIO 7 D. ĮSAKYMO NR. B1-751 „DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR
VETERINARIJOS TARNYBOS VEIKSMŲ PLANO ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR
RADIOLOGINEI AVARIJAI PATVIRTINIMO“ PAKEITIMO**

2023 m.

d. Nr. B1-

Vilnius

Vadovaudamasi Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 744 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatų patvirtinimo“, 21.2 papunkčiu ir siekdama užtikrinti Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos funkcijų, numatytų Valstybiniame gyventojų apsaugos plane branduolinės ar radiologinės avarijos atveju, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtinimo“, įgyvendinimą:

1. **P a k e i ĉ i u** Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų planą įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, patvirtintą Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2020 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. B1-751 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plano įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai patvirtinimo“, ir išdėstau jį nauja redakcija (pridedama).

2. **N u r o d a u** Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) Bendrųjų reikalų skyriui su minėtu įsakymu supažindinti VMVT darbuotojus.

3. **N u s t a t a u**, kad šis įsakymas įsigalioja nuo 2024 m. vasario 15 d.

4. **P a v e d u** įsakymo vykdymo kontrolę VMVT direktoriaus pavaduotojams pagal administruojamas sritis.

Direktorė

Audronė Mikalauskiėnė

Parengė
Maisto skyriaus
patarėja

Diana Malinovskienė
2023-

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
veiksmų plano įvykus branduolinei ar
radiologinei avarijai
1 priedas

VALSTYBINĖ MAISTO KONTROLĖ ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

1. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) yra įgaliota valstybės lygiu organizuoti maisto radioaktyviojo užterštumo kontrolę įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija).

2. Maisto kontrolės vykdymą avarijos atveju koordinuoja Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų operacijų centras (toliau – VMVT ESOC). VMVT ESOC veikla avarijos atveju yra aprašyta Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plane įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – Veiksmų planas).

3. Valstybinių maisto mėginių (toliau – maisto mėginiai) atrinkimas:

3.1. maisto mėginių atrinkimo plano įvykus avarijai rengimą ir jo įgyvendinimą koordinuoja VMVT ESOC; planui sudaryti reikalingą informaciją teikia VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriai, naudojamasi informacinėmis duomenų bazėmis, kitų institucijų pateikta informacija, susijusia su radioaktyviuoju užterštumu ir kt.;

3.2. maisto mėginiai pradkami atrinkti gavus informaciją, kad radioaktyviųjų medžiagų išmetimai sustabdyti, nevyksta radioaktyvaus debesies iškritimai ir yra gauti antžeminės radiacinės žvalgybos¹ ėminių rezultatai;

3.3. maisto mėginių atrinkimas vykdomas visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje²; maisto mėginių atrinkimas nevykdomas tose teritorijose, kuriose vykdomas evakavimas ar laikinas gyventojų perkėlimas (jei 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus gama dozės galia viršija 100 $\mu\text{Sv/h}$ – laikinas perkėlimas, jei 1000 $\mu\text{Sv/h}$ – skubus evakavimas);

3.4. planuojant maisto mėginių atrinkimą vadovaujamosi šiais kriterijais:

3.4.1. maisto mėginiai atrinkiami atsižvelgiant į sezoniskumą;

3.4.2. maisto mėginiai pirmiausia atrinkiami tose teritorijose, kuriose gama dozės galios matavimai 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus siekė ar viršijo 1 $\mu\text{Sv/h}$ (OAVTL 3); teritorijose, pro kurias praėjo radioaktyvusis debesis; teritorijose, kuriose nustatytas aplinkos ir dirvožemio radioaktyvusis užterštumas;

3.4.3. pirmiausiai tiriami produktai:

- žalias pienas (pvz., pieno supirkimo punktuose);
- pieno produktai (pvz., pieno milteliai (pieno perdirbimo įmonėse));
- daržovės (prioritetas lapiniams augalams), vaisiai, uogos, kiti augaliniai produktai (pvz., grybai). Pirmiausia augalinio maisto mėginiai atrinkiami maisto tvarkymo

¹ Žvalgybinius maisto ėminius atrinka Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento (toliau – PAGD) žvalgybinės grupės, kurių darbą koordinuoja RSC. Nacionalinis maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutas vykdo maisto ėminių, atrinktų žvalgybos metu, radiologinius tyrimus.

² Skubiųjų apsaugomųjų veiksmų planavimo zona (iki 30 km nuo Baltarusijos atominės elektrinės), išplėstinio planavimo atstumas (iki 100 km), maisto ir kitų produktų vartojimo apribojimų planavimo atstumas (iki 300 km).

PATVIRTINTA

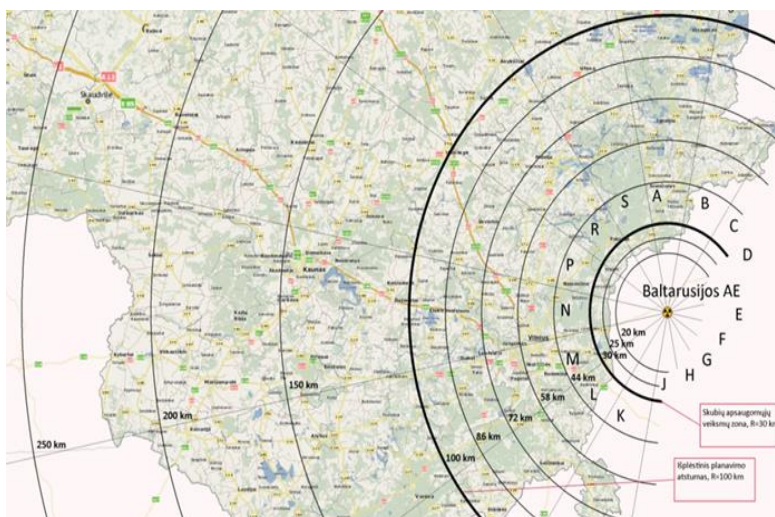
Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriumi 2023 m. d.
įsakymu Nr.

subjektuose, vykdančiuose pirminę augalinio maisto gamybos veiklą. Įvertinus radiacinės žvalgybos duomenis, augalinio maisto mėginiai turi būti atrinkti visuose pirminės augalinio maisto gamybos subjektuose, kurie augalus (vaisius, daržoves, uogas ir kt.) augina atvirame grunte ir pro kurių teritorijas praslinko radioaktyvusis debesis. Tais atvejais, kai atitinkamo VMVT Priežiūros departamento apygardos priežiūros skyriaus kontroliuojamoje teritorijoje nėra tokių ūkio subjektų, mėginiai gali būti atrenkami uždaroje erdvėje augalus auginančiuose maisto tvarkymo subjektuose (komerciniuose šiltnamiuose / specialiai įrengtuose pastatuose) arba šalia ūkio subjektų esančiuose gyvenamosiose teritorijose – atvirose daržovių, vaisių augimvietėse (pas gyventojus);

- grūdai;
- mėsa;
- medžiojamųjų gyvūnų mėsa;
- žuvininkystės produktai, tvenkiniuose auginama žuvis;
- kiaušiniai;
- medus ir kt.;

3.4.4. sustiprinama skerdyklų laboratorinė kontrolė (atvežamų ūkinių gyvūnų kontrolė, skerdenų radiologinė kontrolė);

3.4.5. maisto mėginių atrinkimas planuojamas pagal suskirstymą (sektorius, segmentus), nurodytą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimo Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtinimo“ 1.1 priede „Baltarusijos atominės elektrinės skubių apsaugomųjų veiksmų zona, išplėstinio planavimo atstumas ir maisto ir kitų produktų vartojimo apribojimų planavimo atstumas“³. Gavus

prognostinius radioaktyviojo užterštumo duomenis, informaciją apie radioaktyvaus debesies judėjimo kryptis, antžeminės radiacinės žvalgybos duomenis, turi būti identifikuojami maisto tvarkymo subjektai, esantys radioaktyvaus užterštumo teritorijose;

3.4.6. maisto mėginių atrinkimas planuojamas atsižvelgiant į laboratorinio tinklo laboratorijų pajėgumus (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“);

3.4.7. siekiant įvertinti maisto radioaktyvųjų užterštumą, visų pirma, tiriami šie izotopai: ^{131}I , ^{134}Cs , ^{137}Cs , ^{90}Sr , ^{239}Pu ir ^{241}Am ;

3.4.8. įvertinus avarinio reagavimo fazėje atrinktų ir iširtų maisto mėginių radiologinių tyrimų rezultatus, kitų institucijų valdomą informaciją apie aplinkos

³ Apsaugomųjų veiksmų planavimo zonos, atstumai suskirstyti žiedais, kur $22,5^\circ$ kampu – tolygiai į 16 sektorių, pažymėtų raidėmis: A, B, C, D, E, F, G, H, J, K, L, M, N, P, R, S. Skubiųjų apsaugomųjų veiksmų planavimo zona (SAVPZ) – 5–30 kilometrų nuo Baltarusijos atominės elektrinės (BEO), išplėstinio planavimo atstumas (IPA) – iki 100 kilometrų spindulio teritorija aplink BEO, maisto ir kitų produktų vartojimo apribojimų planavimo atstumas (MPVAPA) – iki 300 kilometrų spindulio teritorija aplink BEO.

⁴ Dėl ^{90}Sr konsultuojamasi su Radiacinės saugos centru (ar avarinio reagavimo fazėje tikslinga vykdyti radiologinius tyrimus dėl ^{90}Sr maiste nustatymo)

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriatas 2023 m. d.
įsakymu Nr.

radioaktyvųjų užterštumą, sudaromas ilgalaikis radiologinės maisto taršos stebėsenos planas⁵, prioritetą skiriant:

- teritorijoms, kuriose maisto radioaktyvūs užterštumas buvo artimas didžiausiam leidžiamam užterštumui (tačiau radiologinės maisto taršos stebėseną turi apimti visą Lietuvos teritoriją);

- maisto tvarkymo subjektams, kurie tiekia maistą jautrioms vartotojų grupėms (vaikams, sergantiems asmenims ir pan.), uždariems kolektyvams;

- maistą eksportuojančioms ar išvežančioms į kitas šalis įmonėms;

3.4.8.1. turi būti planuojamas maisto mėginių atrinkimas visuose maisto tvarkymo etapuose (pirminė gamyba, gamyba, prekyba, viešasis maitinimas) ir maisto mėginių atrinkimas iš natūralių augimviečių (valgomų grybų, miškuose augančių uogų radiologiniai tyrimai) ir maisto tvarkymo subjektų, tvarkančių maisto produktus, kurie ypač paveikūs radioaktyviajam užterštumui (pvz., laukinių gyvūnų mėsa, uogos, grybai, pienas, jautiena ir pan.);

3.4.8.2. maisto tvarkymo subjektų patikrinimų planas turi būti derinamas su maisto mėginių atrinkimu, siekiant įvertinti maisto radioaktyviojo užterštumo lygį;

- planuojant patikrinimus turi būti atsižvelgiama į maisto tvarkymo subjekto veiklos apimtį, tvarkomus maisto produktus ir pan.;

- patikrinimų ir mėginių atrinkimo planavimas vykdomas atsižvelgiant į metų laiką (ypač planuojant tokių mėginių, kaip grybai, uogos, daržovės, vaisiai ir pan. atrinkimą), tam tikrų vykdomų veiklų sezoniškumą (žvejyba, medžioklė ir pan.);

- planuojamas kontrolės vykdymas ūkinių gyvūnų laikymo⁶ vietoje;

3.4.8.3. įvertinamos galimybės įdiegti maisto radioaktyviojo užterštumo stebėsenos priemones namų ūkiuose vartojamam maistui tirti⁷;

3.4.8.4. maisto taršos stebėsenos planas turi būti periodiškai peržiūrimas (ne rečiau kaip 1 kartą per metus), atsižvelgiant į atliktų maisto radiologinių tyrimų rezultatus;

3.5. maisto mėginių atrinkimo reikalavimai:

3.5.1. maisto mėginių atrinkimą vykdo VMVT teritorinių padalinių darbuotojai (inspektoriai); maisto mėginių atrinkimą gali vykdyti vienas darbuotojas;

3.5.2. maisto mėginių atrinkimo metu privaloma dėvėti asmeninės apsaugos priemones, naudoti individualų ir skaitmeninį dozimetą, gama galios dozės matuoklį (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“); maisto mėginių atrinkimo metu draudžiama valgyti ir gerti;

3.5.3. atsarginiai maisto mėginiai⁸ nėra atrenkami;

3.5.4. maisto mėginiai atrenkami, vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-685 „Dėl Maisto produktų, jų žaliavų,

⁵ Pavyzdžiui, Japonijoje po avarijos Fukushima Daiichi atominėje elektrinėje Fukushima prefektūroje buvo iširti 320 847 maisto mėginiai (nuo 2011 m. kovo mėn. iki 2021 m. kovo mėn.), informacijos šaltinis: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666555722000065>

⁶ Rekomenduojama ūkinių gyvūnų, auginamų maistui, radioaktyvųjų užterštumą vertinti ne rečiau kaip 1 kartą per mėnesį

⁷ Pavyzdys, T. Yamada, M. Kikuchi, D. Yagihashi, et al. Screening test for radioactivity of self-consumption products in Fukushima after the Fukushima Daiichi NPP accident in Japan Appl Radiat Isot, 126 (1) (2017), pp. 93–99, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0969804316305358>

⁸ Atsarginis mėginys – ūkio subjekto pageidavimu valstybinio mėginio ėmimo metu, laikantis valstybinio mėginio ėmimo, pakavimo, plombavimo sąlygų, paimtas mėginys, kuris teisės aktų nustatyta tvarka paliekamas ūkio subjektui.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktorium 2023 m. d.
įsakymu Nr.

geriamojo vandens, pašarų produktų ir jų žaliavų mėginių, skirtų radionuklidų aktyvumui nustatyti, ėmimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas):

3.5.4.1. atrenkamo mėginio kiekis nustatomas vadovaujantis Aprašu, tačiau turi būti ne mažesnis, nei nurodyta lentelėje:

Lentelė. Minimalus maisto mėginio kiekis, reikalingas radiologiniams tyrimams atlikti.

Nr.	Analitė	Minimalus vieno maisto mėginio kiekis, kurį reikia atrinkti
1.	Radionuklidai, kurių pusėjimo trukmė ilgesnė nei 10 dienų, visų pirma, ^{134}Cs ir ^{137}Cs	Ne mažiau kaip 1 kg (skystiems produktams – 1 l)
2.	Jodo izotopai, visų pirma, ^{131}I	Ne mažiau kaip 1 kg (skystiems produktams – 1 l)
3.	Stroncio izotopai, visų pirma, ^{90}Sr	Ne mažiau kaip 0,5 kg, išskyrus skystus produktus Ne mažiau kaip 1 l skystiems produktams (pavyzdžiui, pieno)
4.	Plutonio ir transplutonio elementų alfa spinduliuotės izotopai, visų pirma, ^{239}Pu ir ^{241}Am	Ne mažiau kaip 1 kg (skystiems produktams – 1 l)

3.5.4.2. prieš atrenkant maisto mėginius būtina išmatuoti aplinkos dozės galią [$\mu\text{Sv}/\text{val}$] mėginio atrinkimo vietoje 1 m aukštyje su gama dozės galios matuokliu. Jei nustatoma, kad gama dozės galios matavimai 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus siekė ar viršijo 1 $\mu\text{Sv}/\text{h}$ – taikomi maisto vartojimo apribojimai (nelaukiant maisto mėginio radiologinių tyrimų rezultatų)⁹;

3.5.4.3. radiologiniams tyrimams atlikti atrenkamos tik valgomos augalų dalys, žemėtos daržovės nuvalomos, kad nebūtų labai purvinos ir tik tada pakuojamos į atitinkamą pakuotę;

3.5.5. maisto mėginiams atrinkti naudojami mėginių atrinkimo įrankiai / prietaisai (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“). Jeigu maisto mėginių atrinkimui naudojami daugkartinio naudojimo įrankiai, prietaisai, jie po kiekvieno panaudojimo (mėginio atrinkimo) turi būti valomi dezaktyvuojami (plaunami), nusausinami;

3.5.6. atrinkus maisto mėginį pildomas Mėginio paėmimo tirti aktas, patvirtintas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2012 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. B1-489 „Dėl mėginių paėmimo tirti aktų formų patvirtinimo“.¹⁰ Mėginių paėmimo tirti akte (skiltyje „Papildoma informacija, pastabos“) privaloma papildomai nurodyti mėginio atrinkimo vietos koordinatas (ilguma, platumas) ir aplinkos dozės galią [$\mu\text{Sv}/\text{val}$] mėginio atrinkimo vietoje 1 m aukštyje su gama dozės galios matuokliu);

3.5.7. maisto mėginiai supakuojami, užplombuojami ir laikomi / transportuojami mėginiams vežti skirtose talpose;

⁹ Žr. Veiksmų plano 5 priedą, kuriame pateikti nurodymai dėl mėginių pristatymo į laboratoriją, kai gama dozės galios matavimai 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus siekė ar viršijo 1 $\mu\text{Sv}/\text{h}$.

¹⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428659/asr>

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

3.5.8. atrinkti maisto mėginiai pristatomi į laboratorinio tinklo laboratorijas kaip įmanoma greičiau (mėginiams vežti skirtose talpose), bet ne vėliau kaip per 24 val. po maisto mėginio paėmimo (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“);

3.6. jei, ištyrus maisto mėginį, nustatoma, kad viršijamas didžiausias leistinas radioaktyvūs užterštumas¹¹, priimamas sprendimas dėl produkto tiekimo rinkai uždraudimo (Veiksmų plano 4 priedas „Didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens ir pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai“):

3.6.1. uždraudžiama tiekti rinkai, atšaukiama iš vartotojų visa atitinkamo maisto partija;

3.6.2. nustatius radioaktyviojo maisto užterštumo viršijimus vartojimo apribojimais nustatomi teritoriniu principu – rekomenduojami draudimai pagal savivaldybes (atlikus detalesnius maisto radiologinius tyrimus, apribojimų teritorija gali būti mažinama iki seniūnijų lygmens ir tada, įvertinus radiologinių tyrimų rezultatus – spręsti klausimą dėl vartojimo apribojimo panaikinimo¹²);

3.6.3. priimant sprendimus dėl maisto vartojimo apribojimų būtina atsekti, iš kokių teritorijų gautas maistas ir atitinkamai priimti sprendimus dėl maisto vartojimo apribojimų; taip pat reikalinga įvertinti poreikį dėl žaliavų, naudotų maisto gamybai, sustiprintos valstybinės laboratorinės radiologinės kontrolės.

¹¹ 2016 m. sausio 15 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) 2016/52, kuriuo nustatomi didžiausi leidžiami maisto produktų ir pašarų radioaktyviojo užterštumo po branduolinės ar radiologinės avarijos lygiai, ir panaikinamas Reglamentas (Euratomas) Nr. 3954/87 bei Komisijos reglamentai (Euratomas) Nr. 944/89 ir (Euratomas) Nr. 770/90

¹² Dėl maisto vartojimo apribojimų naikinimo tam tikroje teritorijoje rekomenduojama konsultuotis su Radiacinės saugos centru

VALSTYBINĖ GERIAMOJO VANDENS KONTROLĖ ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

I. GERIAMOJO VANDENS RADIOAKTYVUSIS UŽTERŠTUMAS

1. Radionuklidams patekus į atmosferą, vandens šaltiniai (upės, rezervuarai ir kt.) yra pažeidžiami dėl radioaktyviojo užterštumo. Be tiesioginio nusėdimo ant paviršinio vandens šaltinių yra galimas netiesioginis požeminio vandeningojo sluoksnio užteršimas. Požeminiai vandeningieji sluoksniai neturėtų būti užteršti iškart įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija), tačiau po kurio laiko vis tik užterštumas radionuklidais galimas. Dėmesys turėtų būti atkreiptas ir į buitiniams reikmėms kaupiamą (talpose, rezervuaruose renkama ir laikoma) lietaus vandenį, ypač jei praslenkant radioaktyviajam debesiai susidarė kritulių.

2. Geriamasis vanduo gali būti užterštas per blogai apsaugotus, netvarkingus šulinius, gręžinius. Taip pat geriamojo vandens užterštumas radionuklidais galimas vandenvietėse, kurios yra maitinamos paviršiniu (upių) vandeniu. Vykdamas geriamojo vandens tiekimo valstybinę kontrolę avarijos atveju, prioritetas turėtų būti teikiamas geriamojo vandens tiekimo objektams, kurie turi ryšį su paviršinio vandens šaltiniais. Tais atvejais, kai geriamasis vanduo prieš vartojimą yra valomas, kontrolę reikėtų vykdyti po visų vandens apdorojimo etapų (kadangi geriamojo vandens valymo metu yra sumažinama radionuklidų aktyvumo koncentracija).

3. Lietuvoje grėsmė dėl galimo radioaktyviojo užterštumo yra vandenvietėms, kurios maitinamos Neries ir Nemuno upių vandeniu. Branduolinės energetikos objektų (toliau – BEO) reaktoriams aušinti naudojamas paviršinis vanduo, kuris maitina ir požeminį vandenį ten, kur jis eksploatuojamas, t. y. vandenvietėse¹.

4. Vertinant geriamojo vandens radioaktyviojo užterštumo riziką ilgalaikės perspektyvos aspektu yra nedidelė tikimybė, kad dėl geriamojo vandens užterštumo kiltų didelis pavojus visuomenės sveikatai, jei bus laiku imtasi reikiamų priemonių ir vykdomas operatyvus bendradarbiavimas, keitimasis informacija su geriamojo vandens tiekėjais.

5. Įvykus avarijai gali būti užteršiamos ne tik krantinės vandenvietės, kurios maitinamos upių vandeniu, bet svarbu vertinti riziką dėl geriamojo vandens taršos vandenvietėse, naudojančiose lauko orą ruošiant geriamąjį vandenį.

II. RADIOAKTYVIOJO UŽTERŠTUMO MAŽINIMO GERIAMAJAME VANDENYJE BŪDAI

6. Yra įvairių vandens apdorojimo, alternatyvių aprūpinimo geriamuoju vandeniu būdų, kurie galėtų būti taikomi, nustačius didžiausių leidžiamų radioaktyviojo užterštumo lygių viršijimus. Radioaktyviojo užterštumo mažinimo geriamajame vandenyje būdai priklauso nuo daugelio veiksnių: avarijos masto, neatitikimų lygio, techninių galimybių,

¹ 2014 m. atliktų tyrimų duomenimis („Astravo AE grėsmės Lietuvos vandenvietėms hidrogeologinis įvertinimas“), nustatyta, kad didžiausias galimas neigiamas poveikis avarijos atveju galimas dviejuose Lietuvos požeminio vandens baseinuose – Neries vidurupio (Vilniaus) ir Nemuno ir Neries, Nevėžio žemupio (Jonavos ir Kauno) – esančioms krantinėms vandenvietėms: Jankiškių, Nemenčinės, Karveliškų, Virių, Pečiukų, Trinapolio, Turniškių, Smėlynės, Bukčių, Vingio, Verkių, Pabartonių, Eigulių, Kleboniškio.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

finansinių, laiko išteklių, geriamuoju vandeniu aprūpinamų vartotojų skaičiaus ir kt. Nustačius didžiausių leidžiamų geriamojo vandens radioaktyviojo užterštumo lygių viršijimus, taikomi geriamojo vandens vartojimo apribojimai ir turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl tolimesnių veiksmų įgyvendinimo.

7. *Alternatyvių geriamojo vandens tiekimo būdų užtikrinimas.* Pagrindinis tikslas – sumažinti su geriamuoju vandeniu, viršijančiu nustatytus didžiausius leidžiamus radioaktyviojo užterštumo lygius, gaunamos dozės kiekį. Priėmus sprendimą apriboti geriamojo vandens tiekimą gali būti sprendžiamas klausimas dėl vandens, atitinkančio geriamajam vandeniui taikomus rodiklius, tiekimo sufasuotose talpose ar autocisternose tiekimo užtikrinimo. Šie geriamojo vandens tiekimo būdai turėtų būti taikomi (tikslinga taikyti) trumpą laikotarpį ir nedidelei žmonių grupei (vietos bendruomenėms ir pan.), kol bus organizuojamos ir įgyvendintos kitos radioaktyvumo sumažinimo (kenksmingumo pašalinimo) geriamajame vandenyje priemonės. Apie alternatyvius geriamojo vandens tiekimo šaltinius turi būti tinkamai pateikta informacija tikslinei gyventojų grupei.

8. *Vandens tiekėjų parengtuose nenumatytų atvejų planuose (įvykus avarijai) nustatytų veiksmų įgyvendinimas, pavyzdžiui:*

- debito mažinimas krantinėse vandenvietėse;
- laikinai riboti geriamojo vandens tiekimą, neatliekant papildomo geriamojo vandens apdoravimo, jei radionuklidų pusinės eliminacijos laikas yra trumpesnis nei savaitė; būtinas visuomenės informavimas apie priimtus sprendimus;
- geriamojo vandens paėmimo (išgavimo) vietų pakeitimas. Radionuklidais užteršto geriamojo vandens išplitimas iš vandens telkinių / saugyklų / rezervuarų per paskirstymo tinklus (kanalus) gali užtrukti keletą ar daugiau dienų. Viena galimų vartotojų apsaugos priemonių – naudoti vandenį iš gilesnių, užterštumo nepasiekusių vandens telkinio / rezervuaro sluoksnių;
- radioaktyviojo užterštumo mažinimas geriamajame vandenyje naudojant praskiedimą. Vienas galimų geriamojo vandens radioaktyvumo sumažinimo būdų – užteršto geriamojo vandens sumaišymas su neužterštu geriamuoju vandeniu. Taikomas tik centralizuotai tiekiamam geriamajam vandeniui (netikslinga taikyti, jei vanduo tiekiamas nedidelei žmonių grupei, vietos bendruomenėms). Panaudojus šį metodą geriamajame vandenyje radioaktyviojo užterštumo lygis turi neviršyti didžiausių leidžiamų radioaktyviojo užterštumo lygių, tai patvirtinama, atliekant laboratorinius tyrimus;
- atvirų vandens laikymo rezervuarų / baseinų uždengimas, siekiant apsaugoti nuo tiesioginio užterštumo nusėdus radioaktyvioms dulkėms, krituliams (veiksminga tik tais atvejais, jei įgyvendinama iki radioaktyvaus debesies praslinkimo arba nedelsiant įvykus avarijai);
- savikontrolės tyrimų skaičiaus dėl radioaktyviojo užterštumo įvertinimo padidinimas.

9. *Geriamojo vandens apdorojimas, įdiegiant naujus ar modifikuojant esamus vandens valymo procesus.* Vandens valymo įrenginiai, kuriuose derinami koaguliacijos, filtravimo ir kt. procesai vandeniui valyti, gali pašalinti didžiąją dalį radionuklidų (1 lentelė).

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
 direktoriaus 2023 m. d.
 įsakymu Nr.

1 lentelė. Geriamojo vandens apdorojimo būdų efektyvumas, vertinant radioaktyviojo užterštumo sumažėjimą

Radionuklidas	Radioaktyviojo užterštumo sumažėjimas % **						
	• 0–10 % •• 10–40 % ••• 40–70 % •••• > 70 %						
	Flokuliacija/ koaguliacija/ skaidrinimas	Mechaninis- cheminis valymas*	Aktyvuotos anglies panaudojimas	Vandens minkštinimas	Ceolito panaudojimas	Vandens valymas jonų mainais	Atbulinė osmozė
⁶⁰ Co	•••	••	••	•	••	•••	••••
⁷⁵ Se	•••	••	••	•	•••	•••	••••
⁹⁰ Sr	••	••	•	••••	•••	•••	••••
⁹⁵ Zr	••••	••	••	•	•••	••••	••••
⁹⁵ Nb	••••	••	••	•	•••	••••	••••
⁹⁹ Mo	•••	•••	••	•	•	•••	••••
¹⁰³ Ru	•••	••	••	•	••	•••	••••
¹³¹ I	••	••	•••	•	••	•••	••••
¹³² Te	•••	••	••	•	•••	•••	••••
Cs	••	••	•	••	•••	•••	••••
¹⁴⁰ Ba	••	•••	••	••••	••	••••	••••
¹⁴⁰ La	••	•••	••	••••	••	••••	••••
Ce	••••	••••	••	•	•••	••••	••••

* Efektyvumas nurodytas cheminiam gravitacijos filtravimo procesui, paprastai per smėlį (tai nėra vien mechaninis kietųjų dalelių (teršalų) pašalinimas).

** Geriamojo vandens valymui įprastai yra naudojami keletas būdų tam, kad būtų padidintas teršalų išvalymo efektyvumas. Todėl lentelėje pateiktus skaičius, susijusius su radioaktyviojo užterštumo mažinimo efektyvumu, taip pat reikėtų vertinti, atsižvelgiant į visus taikomus valymo metodus. Pavyzdžiui, jei naudojant vieną vandens valymo metodą teršalų sumažėja 50 %, kitą – taip pat 50 %, tuomet bendras teršalų sumažėjimas lygus 75 %.

III. PREVENGINIAI VEIKSMAI DĖL GERIAMOJO VANDENS SAUGOS VYKDANT PASIRENGIMĄ REAGUOTI Į AVARIJĄ

10. Informacinės medžiagos dėl geriamojo vandens apsaugos nuo radioaktyviojo užterštumo įvykus avarijai vartotojams, ūkio subjektų atstovams rengimas ir viešinimas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) interneto svetainėje.

11. Bendradarbiavimas, informacijos keitimasis su geriamojo vandens tiekėjais, savivaldybių atstovais. VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriai bendradarbiauja su jų aptarnaujamoje teritorijoje esančiais geriamojo vandens tiekėjais, siekiant keistis informacija, susijusia su pasirengimu reaguoti į avariją. Aktualios informacijos² turinys, kurią turi kaupti VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriai ir, VMVT paprašius, nedelsiant pateikti:

² Esant techninėms galimybėms, informacija turi būti kaupiama VMVT informacinėse duomenų bazėse ir periodiškai (ne rečiau kaip 1 kartą per metus) atnaujinama.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

11.1. geriamojo vandens tiekėjo atsakingas (-i) asmuo (-ys): vardas, pavardė pareigos, kontaktinė informacija (kuria galima būtų susisiekti bet kuriuo laiku 24/7, nedelsiant įvykus incidentui);

11.2. aptarnaujamoje teritorijoje eksploatuojamos vandenvietės (kiekvienos vandenvietės adresas, koordinatės, aptarnaujamos vandenvietės teritorijos, aptarnaujamų gyventojų skaičius, debitas, taikomi geriamojo vandens paruošimo procesai / taikomos geriamojo vandens apdorojimo technologijos);

11.3. vandenvietės grupė (I, II, III gr.)³;

11.4. vandenviečių, kurios geriamojo vandens paruošimo procese naudoja lauko orą;

11.5. geriamojo vandens tiekėjo prevenciniai veiksmai ir planuojami atsakomieji veiksmai, jei būtų nustatytas geriamojo vandens radioaktyvusis užterštumas;

11.6. savivaldybių pasirengimas aprūpinti gyventojus geriamuoju vandeniu, jei dėl radioaktyviojo užterštumo bus apribotas geriamojo vandens tiekimas gyventojams (kaip savivaldybės yra susiplanavusios aprūpinti gyventojus geriamuoju vandeniu, jei avarijos metu būtų nustatytas geriamojo vandens radioaktyvusis užterštumas ir apribotas geriamojo vandens tiekimas);

11.7. esant galimybei, su savivaldybių atstovais bendradarbiaujama, siekiant identifikuoti teritorijas (vietoves), kuriose dauguma gyventojų geriamuoju vandeniu apsirūpina naudodami šachtinių šulinių vandenį (maistui gaminti, gerti, ūkiniam gyvūnams girdyti naudoja šachtinių šulinių vandenį). Savivaldybių atstovams teikti rekomendacijas dėl tinkamos šachtinių šulinių priežiūros (eksploatavimo)⁴.

12. *VMVT darbuotojų kompetencijos kėlimas*. VMVT⁵, atsižvelgdama į veiklos planavimo dokumentuose nustatytas priemones, organizuoja darbuotojų mokymus / pratybas (dalyvauja kitų kompetentingų institucijų organizuojamuose mokymuose / pratybose) pasirengimo reaguoti į avariją klausimais, rengia metodinę medžiagą.

13. *Priemonių, reikalingų geriamojo vandens mėginiams atrinkti, įsigijimas ir rezervo sudarymas* (Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plano įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos

³ I grupės požeminio vandens vandenvietė – su atmosferos krituliais, paviršiniu ir gretimų sluoksnių požeminiu vandeniu neturinti ryšio uždara požeminio vandens vandenvietė, įrengta vandeninguosiuose sluoksniuose, esančiuose po regionine vandenspara.

II grupės požeminio vandens vandenvietė – su atmosferos krituliais, paviršiniu ir gretimų sluoksnių požeminiu vandeniu silpną ryšį turinti pusiau uždara požeminio vandens vandenvietė, įrengta iš dalies izoliuotuose vandeninguosiuose sluoksniuose.

III grupės požeminio vandens vandenvietė – atvira požeminio vandens vandenvietė, tiesiogiai arba per išsipleišėjusias vandensparas turinti ryšį su paviršiniais vandens telkiniais, papildanti atvirų telkinių vandeniu arba atmosferos krituliais.

⁴ Pagal Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymo 3 straipsnio 11 ir 12 dalį fiziniai ir juridiniai asmenys, individualiai apsirūpinantys geriamuoju vandeniu iš požeminio vandens telkinių nuosavybės teise ar kitaip valdomais ir (arba) naudojamais įrenginiais, privalo užtikrinti, kad toks geriamasis vanduo atitiktų sveikatos apsaugos ministro nustatytus geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimus. 12. Savivaldybės, kurios teritorijoje įrengti šio straipsnio 11 dalyje nurodyti įrenginiai, vykdomoji institucija užtikrina, kad šio straipsnio 11 dalyje nurodyti fiziniai ir juridiniai asmenys būtų informuojami viešai paskelbiant savivaldybės interneto svetainėje informaciją apie šio straipsnio 11 dalies reikalavimus ir apie veiksmus, kurių jie gali imtis, kad apsaugotų savo ir kitų geriamojo vandens naudotojų sveikatą nuo neigiamo poveikio, susijusio su bet koku individualiai išgauto geriamojo vandens užterštumu. Kai yra aišku, kad tokio geriamojo vandens vartojimas gali kelti pavojų žmonių sveikatai, šios savivaldybės vykdomoji institucija užtikrina, kad šio straipsnio 11 dalyje nurodytiems fiziniams ir juridiniams asmenims nedelsiant būtų pateikiamos reikiamos rekomendacijos jas viešai paskelbiant savivaldybės interneto svetainėje.

⁵ VMVT struktūriniai padaliniai pagal nuostatus ir priskirtą kompetenciją atsakingi už pasirengimą reaguoti į nenumatytus atvejus geriamojo vandens saugos srityje.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“).

IV. ATSAKOMIEJI VEIKSMAI GRĘSIANT / ĮVYKUS RADIOLOGINEI AR BRANDUOLINEI AVARIJAI

14. Valstybinę geriamojo vandens kontrolę avarijos atveju koordinuoja Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų operacijų centras (toliau – VMVT ESOC). VMVT ESOC funkcijos nustatytos Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plane įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – Veiksmų planas).

15. *Rekomendacijų dėl geriamojo vandens apsaugos nuo radioaktyviojo užterštumo pateikimas* Nacionaliniam krizių valdymo centrui ir Radiacinės saugos centrui (koordinuojantiems informacijos teikimą visuomenei). Įvykus avarijai, kol nėra atlikta antžeminė radiacinė žvalgyba ir atlikti šachtinių šulinių vandens radiologiniai tyrimai ir gauti jų rezultatai, rekomenduojama gyventojams nevirtoti šachtinių šulinių vandens (galima gerti fasuotą geriamąjį vandenį, viešai / centralizuotai tiekiamą geriamąjį vandenį, kol nėra duomenų, kad jis nesaugus) (Veiksmų planas 7 priedas „Rekomendacijos dėl maisto, geriamojo vandens, pašarų ir gyvūnų apsaugos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (iki radionuklidų išmetimo į aplinką ir avarinio reagavimo fazėje“).

16. *Turimos informacijos apie gręsiančią / įvykusių avarijų vertinimas (analizė):* planuojant veiksmus dėl valstybinės geriamojo vandens kontrolės, svarbu susirinkti / įvertinti šią informaciją:

16.1. kitų kompetentingų institucijų turimi prognostiniai duomenys dėl galimo radioaktyviojo užterštumo (koks galimas taršos lygis, kokios teritorijos tikėtina gali būti užterštos ir kt.);

16.2. aplinkos radioaktyviojo užterštumo monitoringo duomenys (ankstyvojo radiacinio pavojaus perspėjimo sistemos (RADIS) tinklo duomenys <https://experience.arcgis.com/experience/26a0b27d50824532ac2ca22aa7024c6a/page/Dash/>⁶);

16.3. praslinkus radioaktyviajam debesiui, įvertinami antžeminės radiacinės žvalgybos metu atrinktų ir iširtų aplinkos, geriamojo vandens ėminių rezultatai;

16.4. prireikus susisiekti su geriamojo vandens tiekėjų atsakingais asmenimis dėl informacijos apie vykdomą geriamojo vandens laboratorinę savikontrolę gavimo, ar planuojama imtis apsaugomųjų veiksmų, ar jau buvo imtasi, siekiant užtikrinti geriamojo vandens saugą.

17. *Geriamojo vandens mėginių atrinkimas (planavimas, atrinkimas ir pristatymas radiologiniam ištyrimui)* – praslinkus radioaktyviajam debesiui, įvertinus antžeminės radiacinės žvalgybos duomenis, geriamojo vandens tiekėjų savikontrolės mėginių duomenų rezultatus, aplinkos ir vandens radioaktyvųjų užterštumą matuojančių stotelių duomenis ir kt., visoje Lietuvos teritorijoje atrenkami geriamojo vandens mėginiai iš šachtinių šulinių ir geriamojo vandens tiekėjų (vandenviečių) ir pristatomi tirti į Nacionalinį maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutą (toliau – NMVRVI) (arba kitą nurodytą laboratoriją):

⁶ Aplinkos gama dozės galios monitoringo ir ankstyvojo radiacinio perspėjimo sistemos (RADIS) tinklą Lietuvoje sudaro: • 43 stotys, matuojančios jonizuojančiosios spinduliuotės lygį ore. • 3 stotys, matuojančios Neris ir Nemuno vandens radioaktyvųjų užterštumą. RADIS teikiami duomenys yra nuolatos (24/7) stebimi radiacinės saugos specialistų.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

17.1. VMVT ESOC atsakingas už geriamojo vandens mėginių atrinkimo koordinavimą, VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriai – už informacijos pateikimą geriamojo vandens mėginių atrinkimo planavimo procesui užtikrinti, geriamojo vandens mėginių atrinkimą ir pristatymą į NMVRVI ar kitą nurodytą laboratoriją;

17.2. VMVT ESOC organizuoja geriamojo vandens mėginių atrinkimo plano / nurodymų (reikiamą atrinkti geriamojo vandens mėginių skaičių, teritorijas, vandenvietes ir kt.) parengimą ir teikia VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriams vykdymui, atsižvelgdamas į šias rekomendacijas:

17.2.1. geriamojo vandens mėginiai pirmiausia atrenkami tose teritorijose, kuriose gama dozės galios matavimai 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus buvo didžiausi, viršijo 1 $\mu\text{Sv/h}$. Labiausiai radioaktyviojo užterštumo paveiktoje teritorijoje (kur praslinko radioaktyvusis debesis) mėginių atrenkama daugiau, nei kitose Lietuvos teritorijose;

17.2.2. geriamojo vandens mėginiai atrenkami pažeidžiamiausiose vandenvietėse, t. y. maitinamose paviršinių vandenių (III gr. Vandenvietėse) ir „atviro tipo“ vandenvietėse (vandenvietėse, kurių vandens gamybos / paruošimo (apvalymo nuo nepageidaujamų medžiagų) procesuose naudojamas iš lauko (išorės) tiekiamas oras;

17.2.3. po to, kai yra atlikta antžeminė radiacinė žvalgyba ir gauti jos rezultatai, per kelių savaičių laikotarpį (atsižvelgiant į laboratorinius pajėgumus dėl radiologinių tyrimų atlikimo) rekomenduojama visoje Lietuvos teritorijoje kiekviename savivaldybėje⁷ atrinkti geriamojo vandens mėginius iš šachtinių šulinių (prioritetas teikiamas teritorijoms, kuriose praslinko radioaktyvusis debesis ir, jei turima informacijos, teritorijoms, kuriose gyventojų, naudojančių šachtinių šulinių vandenį, skaičius yra didžiausias ar daugiausiai yra eksploatuojamų šachtinių šulinių, jei tokie duomenys žinomi);

17.2.4. jeigu vykdomas alternatyvus geriamojo vandens tiekimas gyventojams (pavyzdžiui, vanduo atvežamas cisternomis), tuomet vertinama, iš kur tiekiamas geriamasis vanduo, kokios tiekimo apimtys, planuojama tiekimo trukmė; įvertinus informaciją, turi būti planuojamas ir vykdomas geriamojo vandens mėginių atrinkimas, siekiant įvertinti jo saugą (atliekami tiek radiologiniai, tiek mikrobiologiniai tyrimai⁸);

17.2.5. planuojamas ir vykdomas geriamojo vandens mėginių atrinkimas objektuose, teikiančiuose paslaugas „jautriam vartotojui“ (stacionarios sveikatos priežiūros įstaigos, ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir pan.);

17.2.6. siekiant įvertinti geriamojo vandens radioaktyvųjų užterštumą, visų pirma, tiriami šie izotopai: ^{131}I , ^{134}Cs , ^{137}Cs , ^{90}Sr , ^{239}Pu ir ^{241}Am ⁹;

17.2.7. geriamojo vandens mėginių atrinkimo planavimas vykdomas atsižvelgiant į NMVRVI ir kitų laboratorijų pajėgumus atlikti geriamojo vandens radiologinius tyrimus (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“).

18. Jeigu nustatomas geriamojo vandens radioaktyvusis užterštumas artimas didžiausiam leidžiamam užterštumui, teikiami nurodymai geriamojo vandens tiekėjui taikyti atsakomąsias priemones. Nustačius didžiausių leidžiamų geriamojo vandens radioaktyviojo užterštumo lygių viršijimus, imamasi veiksmų dėl geriamojo vandens tiekimo vartotojams laikino uždraudimo (iki tol, kol nebus laboratoriniais tyrimais įrodyta, kad vanduo saugus

⁷ Lietuvoje yra 60 savivaldybių, 545 seniūnijos (2023 m. rugpjūčio mėn. duomenys).

⁸ Mikrobiologiniai geriamojo vandens rodikliai yra reglamentuojami Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. įsakymu Nr. V-455 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 24:2017 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ patvirtinimo“.

⁹ Mėginio paėmimo tirti aktuose nurodant tiriamąsias analites rekomenduojama rašyti taip: Gama spindulių aktyvumo koncentracija ($^{137}\text{Cs}/^{134}\text{Cs}$) ir ^{131}I savitasis aktyvumas, ^{90}Sr aktyvumo koncentracija, Alfa spindulių aktyvumo koncentracija (^{239}Pu ir ^{241}Am).

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

virtoti, atitinka geriamajam vandeniui nustatytus reikalavimus) (Veiksmų plano 4 priedas „Didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens ir pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai“). Teikiama informacija vartotojams apie geriamojo vandens vartojimo apribojimus ir alternatyvaus vandens tiekimo šaltinius (dėl geriamojo vandens tiekimo alternatyvų bendradarbiaujama su savivaldybių administracijomis, geriamojo vandens tiekėjais).

19. *Ilgojo periodo geriamojo vandens tyrimų programos rengimas.* Įvertinus VMVT atrinktų geriamojo vandens mėginių tyrimų rezultatus, turi būti rengiama tolimesnė (ilgesnio laikotarpio) geriamojo vandens tyrimų programa (prireikus taikomi geriamojo vandens vartojimo apribojimai, sprendžiami klausimai dėl alternatyvių geriamojo vandens tiekimo būdų).

V. GERIAMOJO VANDENS MĖGINIŲ ATRINKIMO DĖL RADIOAKTYVIOJO UŽTERŠTUMO LYGIO NUSTATYMO REIKALAVIMAI

20. Geriamojo vandens mėginių atrinkimo metu privaloma dėvėti asmeninės apsaugos priemonės, naudoti individualųjį ir skaitmeninį dozimetrus, gama galios dozės matuoklį (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“).

21. Geriamojo vandens, supilstyto į prekinės pakuotes, mėginiai atrenkami, vadovaujantis Maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų produktų ir jų žaliavų mėginių, skirtų radionuklidų aktyvumui nustatyti, ėmimo reikalavimų aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-685 „Dėl Maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų produktų ir jų žaliavų mėginių, skirtų radionuklidų aktyvumui nustatyti, ėmimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas).

22. Geriamojo vandens mėginio iš šachtinio šulinio atrinkimas: naudoti prietaisus ir priemonės vandens mėginiams atrinkti (indą / kibirą su rankena (semtuvą); prieš imant mėginį, mėginio talpą ir piltuvėlį (jei naudojamas) perplauti vandenių, kuris bus imamas (perplovimo vandenį būtina išpilti iš indo lauk).

23. Atrenkamo geriamojo vandens mėginio kiekis nustatomas, vadovaujantis Aprašu, tačiau turi būti ne mažesnis, nei nurodyta 2 lentelėje.

2 lentelė. Minimalus geriamojo vandens mėginio kiekis, reikalingas radiologiniams tyrimams atlikti.

Nr.	Radionuklido pavadinimas	Minimalus vieno geriamojo vandens mėginio kiekis, kurį reikia atrinkti
1.	Radionuklidai, kurių pusėjimo trukmė ilgesnė nei 10 dienų, visų pirma, ^{134}Cs ir ^{137}Cs	Ne mažiau kaip 1 l
2.	Jodo izotopai, visų pirma, ^{131}I	Ne mažiau kaip 1 l
3.	Stroncio izotopai, visų pirma, ^{90}Sr	Ne mažiau kaip 2 l
4.	Plutonio ir transplutonio elementų alfa spinduliuotės izotopai, visų pirma, ^{239}Pu ir ^{241}Am	Ne mažiau kaip 1 l

24. Geriamojo vandens mėginiai pilami į sausą, švarų stiklinį ar plastikinį indą su hermetišku kamščiu (mėginiams imti naudojama tara turi būti pagaminta iš medžiagų, skirtų

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. _____ d.
įsakymu Nr. _____

lietis su maistu). Atrinktas geriamojo vandens mėginys turi būti užplombuotas ir paženklintas, kad galima būtų užtikrinti mėginio tapatumo nustatymą.

25. Atrinkus geriamojo vandens mėginį, pildomas Mėginio paėmimo tirti aktas¹⁰, patvirtintas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2012 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. B1-489 „Dėl mėginių paėmimo tirti aktų formų patvirtinimo“. Mėginių paėmimo tirti akte (skiltyje „Papildoma informacija, pastabos“) privaloma papildomai nurodyti mėginio atrinkimo vietos koordinatės (ilguma, platumas) ir aplinkos dozės galią [$\mu\text{Sv/val}$] mėginio atrinkimo vietoje (matuojama 1 m aukštyje su gama dozės galios matuokliu).

26. Atrinkti geriamojo vandens mėginiai į NMVRVI ar kitą nurodytą laboratoriją turi būti pristatomi kaip įmanoma greičiau (mėginiams vežti skirtose talpose), bet ne vėliau kaip per 24 val. po mėginio paėmimo.

¹⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428659/asr>

VALSTYBINĖ PAŠARŲ KONTROLĖ ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

1. Valstybinę pašarų kontrolę (patikrinimų vykdymą, mėginių atrinkimą ir kt.), gręšiant / įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija), koordinuoja Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) ekstremaliųjų situacijų operacijų centro vadovo paskirti VMVT ekstremaliųjų situacijų operacijų centro (toliau – VMVT ESOC) nariai.

2. Valstybinė kontrolė planuojama, įvertinus avarijos mastą, radioaktyvųjų užterštumą ir kitą susijusią informaciją. Pagal turimą informaciją identifikuojami didžiausią riziką dėl radioaktyviojo užterštumo turintys pašarų tvarkymo subjektai. Pirmųjų pašarų mėginių atrinkimas pradedamas, kai nevyksta radioaktyvaus debesies iškritimai ir gaunami antžeminės žvalgybos rezultatai. Preliminarios pirmųjų pašarų mėginių apimtys pateikiamos 1, 2 lentelėse.

1 lentelė. Preliminarios VMVT atrenkamų pašarų mėginių apimtys

Zonos*	Pašarų mėginiai	Iš viso	Tiriamos analitės
SAVZ (30 km)	Mėginiai imami iš 7 zonų dalių (segmentų)*, kiekvienoje zonoje (segmente) imant po 3 mėginius: 2 neapsaugotų pašarų mėginiai** 1 apsaugotų pašarų mėginys***	21	^{134}Cs , ^{137}Cs
IPA (100 km)	Mėginiai imami iš 20 zonų dalių (segmentų)*, kiekvienoje zonoje (segmente) imant po 3 mėginius: 2 neapsaugotų pašarų mėginiai** 1 apsaugotų pašarų mėginys***	60	
MPVAPA (300 km)	Mėginiai imami iš 17 zonų dalių (segmentų), kiekvienoje zonoje (segmente) imant po 6 mėginius: 4 neapsaugotų pašarų mėginiai 2 apsaugotų pašarų mėginiai	102	
Iš viso:		183	

* Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimo Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtinimo“ 1.1 priedas „Baltarusijos atominės elektrinės skubių apsaugomųjų veiksmų zona, išplėstinio planavimo atstumas ir maisto ir kitų produktų vartojimo apribojimų planavimo atstumas“.

** Neapsaugoti pašarų mėginiai yra tie, kurie laikomi atviroje vietovėje ir nėra apsaugoti nuo aplinkos poveikio.

*** Apsaugoti pašarų mėginiai yra tie, kurie laikomi uždaroje patalpose ar talpyklose ir tokiu būdu yra apsaugoti nuo aplinkos poveikio.

PATVIRTINTA
Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

2 lentelė. Orientacinės geografinės pašarų mėginių atrinkimo vietos

Avarijos zona	Atstumas nuo avarijos vietos	Orientacinės geografinės vietos, kuriose turėtų būti imami mėginiai	VMVT struktūrinis padalinys
SAVZ (30 km)	30 km	Lavoriškės	VMVT Priežiūros departamento Vilniaus apygardos priežiūros skyrius (toliau – Vilniaus)
		Magūnai	VMVT Priežiūros departamento Panevėžio apygardos priežiūros skyrius (toliau – Panevėžio)
IPA (100 km)	44 km	Rukainiai	Vilniaus
		Nemenčinė	Vilniaus
		Grybai	Panevėžio
	58 km	Turgeliai	Vilniaus
		Didžioji Riešė	Vilniaus
		Dubingiai	Panevėžio
		Švenčionėliai	Panevėžio
		Svirkos	Panevėžio
	72 km	Dieviškės	Vilniaus
		Pagiriai	Vilniaus
		Alionys	Vilniaus
		Alnė	Panevėžio
	86 km	Dargužiai	VMVT Priežiūros departamento Alytaus apygardos priežiūros skyrius (toliau – Alytaus)
		Vievis	Vilniaus
		Girstutiškis	Panevėžio
		Kazitiškis	Panevėžio
	100 km	Onuškis	Vilniaus
		Pabaiskas	Vilniaus
Atkočiškės		Panevėžio	
Gaidė		Panevėžio	
MPVAPA (300 km)	150 km	Marcinkonys	Alytaus
		Alytus ir Varėna	Alytaus
		Ašminta ir Neveronys	Alytaus ir VMVT Priežiūros departamento Kauno apygardos priežiūros skyrius (toliau – Kauno)
		Jonava ir Šėta	Kauno
		Anykščiai ir Ramygala	Panevėžio
		Kupiškis ir Kamajai	Panevėžio
		Obeliai ir Zarasai	Panevėžio
	200 km	Druskininkai ir Kalvarija	Alytaus
		Lekėčiai ir Šunskai	Alytaus
		Ariogala ir Grinkiškis	Kauno ir VMVT Priežiūros

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
 direktoriaus 2023 m. d.
 įsakymu Nr.

		departamento Šiaulių apygardos priežiūros skyrius (toliau – Šiaulių)
	Joniškėlis ir Smilgiai	Panevėžio
250 km	Jurbarkas ir Kybartai	VMVT Priežiūros departamento Klaipėdos apygardos priežiūros skyrius (toliau – Klaipėdos) ir Alytaus
	Kelmė ir Skaudvilė	Šiaulių ir Klaipėdos
	Joniškis ir Šiauliai	Šiaulių
300 km	Pagėgiai	Klaipėdos
	Šilalė, Rietavas ir Telšiai	Šiaulių ir Klaipėdos
	Akmenė	Šiaulių

3. Įvertinus pirmųjų VMVT atrinktų pašarų mėginių tyrimų rezultatus, sudaromas ilgalaikis pašarų stebėsenos planas.

4. Atrenkant mėginius, dėvimos asmeninės apsaugos priemonės, naudojami individualūs dozimetrai, skaitmeniniai dozimetrai, gama dozės galios matuokliai (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“).

5. Mėginiai atrenkami, vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-685 „Dėl Maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų produktų ir jų žaliavų mėginių, skirtų radionuklidų aktyvumui nustatyti, ėmimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“. Atrinkus mėginį pildomas Mėginio paėmimo tirti aktas¹, patvirtintas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2012 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. B1-489 „Dėl mėginių paėmimo tirti aktų formų patvirtinimo“. Mėginių paėmimo tirti akte (skiltyje „Papildoma informacija, pastabos“) privaloma papildomai nurodyti mėginio atrinkimo vietos koordinatas (ilguma, platumas) ir aplinkos dozės galią [$\mu\text{Sv/val}$] mėginio atrinkimo vietoje 1 m aukštyje su gama dozės galios matuokliu).

6. Jeigu mėginių atrinkimui naudojami daugkartinio naudojimo įrankiai, prietaisai, jie po kiekvieno panaudojimo (mėginio atrinkimo) turi būti valomi (plaunami) ir dezinfekuojami.

7. Atrinkti pašarų mėginiai dėl radiologinių tyrimų atlikimo yra pristatomi į Nacionalinį maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutą ir (ar) kitą nurodytą laboratoriją.

8. Jei, ištyrus pašarų mėginius, viršijami nustatyti didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai², turi būti priimamas sprendimas dėl produkto tiekimo rinkai uždraudimo (Veiksmų plano 4 priedas „Didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens ir pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai“).

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428659/asr>

² 2016 m. sausio 15 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) 2016/52, kuriuo nustatomi didžiausi leidžiami maisto produktų ir pašarų radioaktyviojo užterštumo po branduolinės ar radiologinės avarijos lygiai, ir panaikinamas Reglamentas (Euratomas) Nr. 3954/87 bei Komisijos reglamentai (Euratomas) Nr. 944/89 ir (Euratomas) Nr. 770/90

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
veiksmų plano įvykus branduolinei ar
radiologinei avarijai
4 priedas

DIDŽIAUSI LEIDŽIAMY MAISTO, GERIAMOJO VANDENS, PAŠARŲ RADIOAKTYVIOJO UŽTERŠTUMO LYGIAI

1. Maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyvusis užterštumas įvykus avarijai priklauso nuo daugelio dalykų (avarijos tipo, įrenginių, metų laiko, meteorologinių sąlygų ir kt.). Maiste, geriamajame vandenyje, pašaruose gali būti įvairių radionuklidų (^{60}Co , ^{75}Se , ^{90}Sr , ^{95}Zr / ^{95}Nb , ^{99}Mo / $^{99\text{m}}\text{Tc}$, ^{103}Ru , ^{106}Ru , $^{110\text{m}}\text{Ag}$, ^{132}Te , ^{131}I , ^{134}Cs , ^{136}Cs , ^{137}Cs , ^{140}Ba , ^{141}Ce , ^{144}Ce , ^{169}Yb , ^{192}Ir , ^{226}Ra , ^{235}U , ^{238}Pu , ^{252}Cf), tačiau, visų pirma, rekomenduojama tirti ^{131}I , ^{134}Cs , ^{137}Cs , ^{90}Sr , ^3H , ^{239}Pu , ^{241}Am .

2. 2016 m. sausio 15 d. Tarybos **reglamente (Euratomas) 2016/52**, kuriuo nustatomi didžiausi leidžiami maisto produktų ir pašarų radioaktyviojo užterštumo po branduolinės ar radiologinės avarijos lygiai, ir panaikinamas Reglamentas (Euratomas) Nr. 3954/87 bei Komisijos reglamentai (Euratomas) Nr. 944/89 ir (Euratomas) Nr. 770/90, **yra nustatyti didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai maiste, geriamajame vandenyje, pašaruose.**

Jeigu sprendimas¹ dėl Tarybos reglamento (Euratomas) 2016/52 taikymo Lietuvoje nepriimamas, tokiu atveju maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo vertinimui būtų taikomi Lietuvos higienos normoje HN 99:2019² (toliau – HN 99:2019) reglamentuoti operatyviniai apsaugomųjų veiksmų taikymo lygiai. Atsižvelgus į avarijos mastą, sudėtingumą, prioriteto tvarka reikia taikyti OAVTL7, OAVTL6, OAVTL5.

3. Maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo lygis pagal HN 99:2019 vertinamas tokia eilės tvarka: **pirmiausia vertinama pagal ^{131}I ir ^{137}Cs aktyvumo koncentraciją**, po to – pagal radionuklidų aktyvumo koncentraciją ir galiausiai gali būti naudojami visuminio beta ir alfa aktyvumo leidžiami lygiai (lentelė „Maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo lygio pagal HN 99:2019 vertinimo eiliškumas (taikoma tik tuo atveju, jei Europos Komisija nepriima įgyvendinimo reglamento dėl Reglamento (Euratomas) 2016/52 taikymo“).

Lentelė. Maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo lygio pagal HN 99:2019 vertinimo eiliškumas (taikoma tik tuo atveju, jei Europos Komisija nepriima įgyvendinimo reglamento dėl Reglamento (Euratomas) 2016/52 taikymo).

Eil. Nr.	Tiriamas rodiklis	Didžiausias leidžiamas lygis	Paiškinimas	
1.	^{131}I aktyvumo koncentracija	1×10^3 Bq/kg	Viršijus šį lygį maisto, geriamojo vandens, pašarų vartojimas turi būti	Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) Priežiūros departamento apygardų
2.	^{137}Cs aktyvumo	2×10^2 Bq/kg		

¹ Tuo atveju, kai Europos Komisija gauna oficialią informaciją apie branduolinę ar radiologinę avariją, galinčią sukelti arba sukėlusią didelį maisto produktų ir pašarų radioaktyvųjų užterštumą, ji priima įgyvendinimo reglamentą, kuriuo paskelbiamas didžiausių leidžiamų užterštumo lygių taikymas galimai užterštiems maisto produktams ir pašarams, kurie galėtų būti tiekiami rinkai.

² Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2019 m. gruodžio 5 d. įsakymas Nr. V-1398 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 99:2019 „Gyventojų apsauga įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“ patvirtinimo“ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415142/asr>

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
 direktoriaus 2023 m. d.
 įsakymu Nr.

	koncentracija		uždraustas OAVTL 7*	priežiūros skyriai atrenka maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginius dėl ¹³¹ I, ¹³⁷ Cs nustatymo ir pristato juos į Nacionalinį maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutą (toliau – NMVRVI) ir (ar) kitą nurodytą laboratoriją.
3.	Radionuklidų aktyvumo koncentracija	HN 99:2019 3 priedas	Viršijus šį lygį maisto, geriamojo vandens, pašarų vartojimas turi būti uždraustas OAVTL 6*	Radiacinės saugos centras (toliau – RSC) rekomenduoja / nurodo, kokių radionuklidų koncentracijas tikslinga iširti. VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriai atrenka maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginius ir pristato juos į NMVRVI.
4.	Beta (β) visuminis aktyvumas**	100 Bq/kg	Viršijus šį lygį, maistą, geriamąjį vandenį, pašarus vartoti nesaugu OAVTL 5*	VMVT gali atrinkti mėginius β ir α visuminiam aktyvumui maiste, geriamajame vandenyje, pašaruose nustatyti, jei NMVRVI, RSC ir (ar) kita nurodyta laboratorija turi galimybes atlikti β ir α visuminio aktyvumo nustatymo geriamajame vandenyje tyrimus.
5.	Alfa (α) visuminis aktyvumas**	5 Bq/kg		
<p>* Operatyvinis apsaugomųjų veiksmų taikymo lygis (OAVTL) – su bendraisiais kriterijais (jonizuojančiosios spinduliuotės dozės galia ar į aplinką išmestų radioaktyviųjų medžiagų aktyvumas, radioaktyviųjų medžiagų aktyvumo koncentracija ore, dirvožemio ar paviršių radioaktyvusis užterštumas arba radioaktyviųjų medžiagų aktyvumo koncentracija maisto produktuose, geriamajame vandenyje ir kituose aplinkos objektuose) susieta išmatuojamo dydžio vertė, kurią pasiekus reikia skubiai imtis apsaugomųjų veiksmų. OAVTL yra aprašyti HN 99:2019.</p>				
<p>** paprastai β ir α visuminis aktyvumas matuojamas stebėsenos tikslais, bet gali būti naudingas ir avarijos atveju kaip atrankos priemonė, įvertinanti bendrą radioaktyviojo užterštumo lygį (dėl poreikio tirti atskirų radionuklidų aktyvumo koncentraciją).</p>				

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. _____ d.
įsakymu Nr. _____

4. Jei, įvykus avarijai, maiste, geriamajame vandenyje, pašaruose viršijami Reglamente 2016/52 nustatyti didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai³, turi būti priimamas sprendimas dėl produkto tiekimo rinkai uždraudimo, vadovaujantis VMVT nustatytomis procedūromis dėl produktų tiekimo rinkai apribojimų. VMVT ESOC vadovo sprendimu gali būti nustatyta kita (supaprastinta) produktų (maisto, geriamojo vandens, pašarų) vartojimo apribojimų, tiekimo rinkai sprendimų priėmimo procedūra.

³ Jeigu nepriimamas sprendimas taikyti Reglamente 2016/52 nustatytą lygių, tuomet taikomi HN 99:2019 nustatyti leistini geriamojo vandens užterštumo radionuklidais lygiai.

Eil. Nr.	Bendrieji duomenys apie atrinktą mėginį (duomenys)						
	Mėginio paėmimo data (metai-mėnuo-diena)	Mėginio paėmimo tirti akto numeris	Mėginio pavadinimas	Apskritis	Adresas	Koordinatės	Subjekto, kuriame atrinktas mėginys, pavadinimas

VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS PRIEMONIŲ, REIKALINGŲ VALSTYBINEI MAISTO IR VETERINARINEI KONTROLEI VYKDYTI, ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI, APRAŠYMAS

1. Už aprūpinimą asmeninės apsaugos priemonėmis (toliau – AAP), matavimo prietaisais, priemonėmis, reikalingomis maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginiams atrinkti (toliau – priemonės mėginiams atrinkti), įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija), poreikio įvertinimą, turimų AAP, matavimo prietaisų, priemonių mėginiams atrinkti apskaitą, įsigijimą, išdavimą Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriams atsakingas VMVT Turto valdymo skyrius ir (ar) kitas VMVT struktūrinis padalinys pagal nuostatus.

2. VMVT Turto valdymo skyrius yra atsakingas už AAP, matavimo prietaisų ir priemonių mėginiams atrinkti rezervo suformavimą, tinkamą priemonių saugojimą, rezervo atnaujinimą / papildymą pagal poreikį. Rezerve sukauptų AAP, matavimo prietaisų, priemonių mėginiams atrinkti turi pakakti VMVT funkcijų užtikrinimui 30 parų.

3. Informacija apie VMVT rezerve turimas AAP, matavimo prietaisus ir priemones mėginiams atrinkti kaupiama el. laikmenoje ir atnaujinama ne rečiau kaip 1 kartą per metus. Už informacijos atnaujinimą atsakingas VMVT Turto valdymo skyrius.

4. AAP, matavimo prietaisai ir priemonės mėginiams atrinkti laikomos, naudojamos, prižiūrimos laikantis gamintojo rekomendacijų. VMVT Turto valdymo skyrius saugo gamintojų naudojimo instrukcijas (naudojimo instrukcijų kopijos el. laikmenoje ar atspausdintos turi būti išduodamos VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyriams kartu su prietaisais).

5. AAP, matavimo prietaisų ir priemonių mėginiams atrinkti sąrašas ir rekomenduojami kiekiai VMVT darbuotojams, vykdančioms valstybinės maisto ir veterinarinės kontrolės funkcijas, įvykus radiologinei ar branduolinei avarijai, pateikiami 1–5 lentelėse.

ASMENINĖS APSAUGOS PRIEMONĖS

1 lentelė. Asmeninės apsaugos priemonės (AAP)

Nr.	AAP	AAP paskirtis	AAP kiekis, skirtas vieno darbuotojo funkcijoms atlikti (ne mažiau kaip)
1.	Galvos dangalai (vienkartinės kepuraitės)	Apsaugoti plaukus ir ausis nuo radioaktyviojo užterštumo.	2 vnt./8 val.
2.	Respiratorius (vienkartinis)	Apsaugoti nuo radioaktyviųjų dalelių įkvėpimo. Turi būti su reguliuojamu nosies spaustuku ir gerai priglusti prie veido. Ne mažesnio nei FFP2 apsaugos kvalifikacijos lygio.	2 vnt./8 val.
3.	Akiniai su šoniniais skydeliais	Apsaugoti akis nuo radioaktyviųjų medžiagų patekimo.	1 vnt./8 val.
4.	Apsauginiai kombinezonai arba	Apsaugoti asmeninius rūbus nuo užsiteršimo radioaktyviosiomis	2 vnt./8 val.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktorius 2023 m. d.

įsakymu Nr.

	kostiumai (vienkartiniai)	medžiagomis. Turi būti vienkartinio naudojimo, neperšlampamas. Turi būti patogūs ir nevaržyti kūno judesių.	
5.	Pirštinės (vienkartinės)	Apsaugoti rankų odą nuo radioaktyviojo užterštumo. Turi būti tinkamo dydžio.	4 poros/8 val.
6.	Guminės pirštinės		1 pora
7.	Avalynės dangalai (vienkartiniai, neperšlampami)	Lauko avalynės apsaugai nuo radioaktyviojo užterštumo. Apdangalai vienkartiniai, neperšlampami.	2 vnt./8 val.
8.	Lauko avalynė	Turi būti uždara ir ilgaaulė, lengvai valoma, pavyzdžiui, ilgi guminiai batai	1 pora
9.	Drėgnos servetėlės, skirtos kūnui valyti	Rankoms ir veidui nusivalyti	8 vnt./8 val.

MATAVIMO PRIETAISAI

2 lentelė. Matavimo prietaisai

Nr.	Prietaisas	Prietaiso paskirtis	Prietaisų kiekis
1.	Individualusis dozimetras	Kontroliuoti darbuotojo išorinę apšvitą. Būtina naudoti visą laiką būnant radioaktyviosiomis medžiagomis užterštoje teritorijoje. Nešiojamas po apsauginiais rūbais krūtinės srityje. Išduoda Radiacinės saugos centras: VMVT, grėšiant / įvykus radiologinei ar branduolinei avarijai, kreipiasi į RSC dėl individualių dozimetų išdavimo ir nurodo reikalingą dozimetų kiekį, vardinį darbuotojų sąrašą ir VMVT atsakingą asmenį už dozimetų pasiėmimą ir grąžinimą.	Kiekvienam darbuotojui išduodamas 1 vnt.
2.	Skaitmeninis dozimetras	Kontroliuoti darbuotojo išorinę apšvitą. Būtina naudoti visą laiką būnant radioaktyviosiomis medžiagomis užterštoje teritorijoje. Nešiojamas virš apsauginių rūbų krūtinės srityje. Reikia saugoti nuo užterštumo radioaktyviosiomis medžiagomis ir drėgmės (įdėti į plastikinį maišelį). Turi būti metrologiškai patikrintas ir naudojamas pagal gamintojo pateiktas instrukcijas.	Kiekvienam darbuotojui išduodamas 1 vnt.
3.	Gama (γ) spinduliuotės dozės galios matuoklis	Patalpose arba lauke matuoti gama (γ) spinduliuotės dozės galią. Turi būti metrologiškai patikrintas ir naudojamas pagal gamintojo pateiktas instrukcijas.	1 vnt.
4.	Vienkartiniai maišeliai matavimo prietaisams	Maišeliai turi būti plastikiniai, permatomi, tinkamo dydžio pagal naudojamų prietaisų dydį.	Ne mažiau kaip 2 vnt. /1 prietaisui/8 val.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktorius 2023 m. d.

įsakymu Nr.

**ASMENINĖS APSAUGOS PRIEMONIŲ DĖVĖJIMAS IR MATAVIMO PRIETAISŲ
NAUDOJIMAS**

3 lentelė. AAP dėvėjimo, matavimo prietaisų naudojimo rekomendacijos (mėginių atrinkimo metu).

Nr.	Veiksmai (nurodyti eiliškumo tvarka)
Apsirengimas	
1.	Individualusis dozimetras prisegamas prie asmeninių drabužių (po AAP), krūtinės srityje
2.	Užsidedamas galvos dangalas (vienkartinė kepuraitė)
3.	Užsimaunamos vienkartinės pirštinės
4.	Apsivelkamas apsauginis kostiumas (vienkartinis)
5.	Apsiaunami guminiai batai arba užsimaunami neperšlampantys batų dangalai
6.	Apsauginio kostiumo kelnės užtraukiamos ant guminių batų (neperšlampantys batų dangalai – ant apsauginio kostiumo kelnių), pirštinės užtraukiamos ant rankogalių
7.	Skaitmeninis dozimetras įjungiamas, įdedamas į plastikinį maišelį ir prisegamas prie apsauginio kostiumo krūtinės srityje
8.	Užsidedamas respiratorius
9.	Užsidedami apsauginiai akiniai
10.	Užsimaunamos išorinės apsauginės pirštinės (guminės), pagal poreikį
Nusirengimas:	
1.	Nusimaunamos išorinės apsauginės pirštinės (guminės), jei buvo dėvimos
2.	Skaitmeninis dozimetras nusegamas, išimamas iš plastikinio maišelio ir įdedamas į švarų plastikinį maišelį
3.	Nusivelkamas apsauginis vienkartinis kostiumas (susukant vidine puse į išorę) ir kartu nusimaunami guminiai batai (nuimami neperšlampantys batų dangalai, susukant vidine puse į išorę)
4.	Nusegamas individualusis dozimetras ir įdedamas į plastikinį maišelį, ant kurio užrašytas individualųjį dozimetrą nešiojusio darbuotojo vardas, pavardė ir individualiojo dozimetromatavimo trukmė
5.	Nuimami apsauginiai akiniai
6.	Nuimamas respiratorius
7.	Nuimamas galvos dangalas
8.	Nusimaunamos vienkartinės apsauginės pirštinės
9.	Rankos ir veidas plaunami vandeniu su muilu arba valomi drėgnomis servetėlėmis, dažnai jas keičiant
Panaudotų vienkartinių AAP tvarkymas:	
Panaudotos vienkartinės AAP sudedamos į plastikinį maišą, pažymėtą jonizuojančiosios spinduliuotės ženklu, ir iki atidavimo radioaktyviųjų atliekų tvarkytojui laikinai saugomos tam skirtoje pašaliniam asmeniui neprieinamoje patalpoje / vietoje (esančioje VMVT Priežiūros departamento apygardos priežiūros skyriuje (jo teritorijoje). Už radioaktyviųjų atliekų tvarkymo organizavimą atsakingas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų operacijų centras (VMVT ESOC).	

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

MĖGINIŲ ATRINKIMO PRIEMONĖS

4 lentelė. Maisto ir geriamojo vandens mėginių atrinkimo įranga / priemonės

Nr.	Pavadinimas	Pastabos
1.	Vienkartiniai vokai mėginiams talpinti (apsauginiai, su unikaliu numeriu, įvairaus dydžio)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Dydžiai: gali būti įvairių dydžių, bet turi būti ne mažesni nei 350 x 400 mm (± 65 mm) • Visi vokai turi nepasikartojantį individualų numerį. • Atsparūs plyšimui iš nepermatomo plastiko. • Ant voko yra vieta informacijos užrašymui. • Turi nuplėšiamą maišo šaknelę su individualiu numeriu, kuris sutampa su voko numeriu. • Tinkami skysto ir kieto maisto mėginių pakavimui, transportavimui.
2.	Polietileniniai maišeliai užspaudžiami (vienkartiniai)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Medžiaga: plastikas. • Spalva: skaidri. • Dydžiai: gali būti įvairių dydžių, bet turi būti ne mažesni nei 350 x 400 mm (± 65 mm). • Nesterilūs. • Turi tikti sąlyčiui su maistu.
3.	Lipnios etiketės	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Matinis popierius. • Klėjai turi būti gerai limpantys prie drėgnų, šaltų paviršių. • Išmatavimai 90 x 100 mm (± 30 mm). • Tinkamos įrašams jose atlikti.
4.	Plastikiniai buteliai mėginiams talpinti (vienkartiniai)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Plastikiniai, užsukami, su kamšteliais. • Talpa: ne mažesnės kaip 1 l ir ne didesnės kaip 2 l talpos. • Spalva: skaidri (butelių). • Tinkama sąlyčiui su maistu.
5.	Plastikiniai kibirėliai mėginiams talpinti (vienkartiniai)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Plastikinis kibirėlis su dangteliu. • Talpa: ne mažesnės kaip 1 l ir ne didesnės kaip 2 l talpos. • Spalva: skaidri (kibirėlių). • Tinkama sąlyčiui su maistu.
6.	Samteliai pieno mėginiams paimti (su trumpa rankena ir pailgu kotu, kurio rankena 1 m)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Medžiaga: nerūdijantis plienas. • Rankena: 1 m ilgio. • Talpa: ne mažesni kaip 80 ml. • Tinkami sąlyčiui su maistu.
7.	Piltuvėliai pieno mėginiams	Minimalūs reikalavimai:

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

	pilti	<ul style="list-style-type: none"> • Medžiaga: plastikas. • Spalva: skaidri. • Skersmuo: ne mažesnis nei 10 cm. • Tinkami sąlyčiui su maistu.
8.	Semtuvus biriems produktams paimti	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nerūdijančio plieno. • Tinkamas sąlyčiui su maistu. • Tinkamas valyti (plauti) ir dezinfekuoti. • Ilgis apie 25 cm (± 5 cm). <p>Arba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vienkartinis, plastikinis. • Tinkamas sąlyčiui su maistu. • Ilgis apie 25 cm (± 5 cm).
9.	Maišinis zondas birių produktų (grūdų, kruopų ir pan.) mėginiams atrinkti	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ilgis: 1,5–2,1 m. • Vidinis diametras 2,5–3 cm. • Angų skaičius – ne mažiau 5. • Tinkamas valyti (plauti) ir dezinfekuoti.
10.	Plastikiniai kibirai	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plastikinis kibiras su rankena. • Talpa: 10–15 l (gali būti su dangteliu). • Tinkamas sąlyčiui su maistu. • Tinkamas valyti (plauti) ir dezinfekuoti.
11.	Svarstyklės (nešiojamos)	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elektroninės. • Su rankena (pakabinamos). • Maitinimas: iš AAA elementų (turi būti pridėta). • Svėrimo diapazonas: maksimalus svoris ne mažiau kaip 10 kg, tikslumas – 10 g. • Svarstyklių svoris – ne daugiau kaip 200 g.
12.	Žirkklės	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Iš nerūdijančio plieno, universalios. • Žirklių ilgis – 21 cm (± 2 cm).
13.	Peilis	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nerūdijančio plieno. • Ašmenų ilgis 20–25 cm.
14.	Kastuvas	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tinkamas dirvai kasti. • Reguliuojamas koto ilgis. • Kastuvo darbinė dalis – plieninė. • Svoris – ne daugiau 2 kg.
15.	Geriamasis vanduo arba dezaktyvavimo tirpalas (mėginių atrinkimo priemonėms nuplauti / dezaktyvuoti)	<p>Minimalūs reikalavimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3–5 l talpos. • Plastikinėje talpoje.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktorius 2023 m. d.

įsakymu Nr.

16.	Vienkartiniai popieriniai rankšluosčiai / servetėlės (nuplautoms / dezaktyvuotoms mėginių atrinkimo priemonėms nusausti)	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Minimalus popieriaus sluoksnių skaičius: 2
17.	Krepšys / dėžė priemonėms ir prietaisams vežti	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Plastikinis, su dangčiu ir rankena. • Tinkamas valyti (plauti) ir dezinfekuoti. • Talpa: 24 l (±4 l)
18.	Vienkartiniai maišai atliekoms (panaudotoms AAP ir kt.) surinkti ir supakuoti	Minimalūs reikalavimai: <ul style="list-style-type: none"> • Nepermatomo plastiko, atsparūs plyšimui. • Užsitraukiantys / užrišami. • Talpa 30 l (±5 l)

5 lentelė. Pašarų mėginių atrinkimo įranga / priemonės

Nr.	Pavadinimas
1.	Bandinių ėmiklis-zondas mėginiams iš maišų imti
2.	Zondų valymo šepetys
3.	Bandinių ėmiklis-zondas pašarų mėginiams iš aruodų, transporto priemonių, vagonų, didmaišių imti
4.	Samtelis skystiems mėginiams imti
5.	Semtuvai biriam pašarui semti
6.	Polietileniniai indeliai (buteliai) skystiems produktams
7.	Polietileniniai užspaudžiami maišeliai
8.	Apsauginiai vokai mėginiui supakuoti, su apsaugine klijuojama juoste, su unikaliu voko numeriu
9.	Plastikiniai kibirai su metaline rankena mėginiui formuoti
10.	Svarstyklės, nešiojamos, pastatomos, tinkančios supakuotam mėginiui maišelyje ar butelyje pasverti

REKOMENDACIJOS DĖL MAISTO, GERIAMOJO VANDENS, PAŠARŲ IR GYVŪNŲ APSAUGOS ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI (IKI RADIONUKLIDŲ IŠMETIMO Į APLINKĄ IR AVARINIO REAGAVIMO FAZĖJE)

Gavus informaciją apie branduolinę ar radiologinę avariją (toliau – avarija) (paskelbus radiacinio pavojaus signalą) ir iki kol bus nustatytas maisto, geriamojo vandens, pašarų užterštumas radioaktyviosiomis medžiagomis (atlikti maisto, geriamojo vandens, pašarų radiologiniai tyrimai), VMVT teikia šias rekomendacijas:

- uždaryti šiltnamius;
- uždengti / uždaryti šulinius;
- nevertoti vandens iš šulinių, atvirų vandens telkinių;
- įvertinti, ar tinkamai apsaugota / užsandarinta artezinio gręžinio uždarymo galvutė;
- atminti, kad geriamojo vandens virinimas nesumažina radioaktyviojo užterštumo;
- rekomenduojama gerti fasuotą geriamąjį vandenį (prieš tai drėgna šluoste, servetėle nusivalius pakuotę) arba centralizuotai tiekiamą geriamąjį vandenį (jei nenurodoma kitaip);
 - vartoti maisto produktus ir gėrimus, esančius sandariose pakuotėse (plastikiniai maišeliai, indeliai, buteliai, stiklo ir metalinės pakuotės); prieš atidarant bet kokią pakuotę, rekomenduojama ją nušluostyti drėgna šluoste ar popieriniu rankšluosčiu;
 - nevalgyti atviraime grunte augančių vaisių, daržovių, uogų;
 - nevalgyti atvirose vandens telkiniuose sugautos žuvies, miškuose / laukuose sumedžiotų gyvūnų;
 - negerti pieno ir nevalgyti kitų gyvūninių produktų, gautų iš galimai užterštoje ar užterštoje teritorijoje ganomų / laikomų ūkinių gyvūnų (galvijų, vištų dedeklių ir kt.). Ganiavos metu negerti pieno išplėstinio planavimo atstume 100 kilometrų spinduliu nuo branduolinės energetikos objekto (atominės elektrinės), kol bus pateikta informacija, kad išvardytus produktus vartoti galima;
 - jei derlius (vaisiai, daržovės, javai) nuimtas iki avarijos ir apsaugotas nuo galimo užterštumo radioaktyviosiomis medžiagomis (laikomas sandariai uždengtas ar supakuotas ir pan.), jį saugu vartoti maistui;
 - jei derlius nenuimtas, rekomenduojama jo nevertoti (laukti kompetentingų institucijų nurodymo, kad produktus vartoti galima);
 - uždaryti visus patalpų langus, orlaides, duris, ventiliacijos kanalus;
 - išjungti vėdinimo, oro tiekimo, kondicionavimo ir šildymo sistemas, kurios naudoja lauko orą;
 - visus ūkinius gyvūnus laikyti užsandarintuose ūkiniuose pastatuose (tvartuose, vištidėse ir t. t.), suvartyti netoli esančius ūkinius ir naminius gyvūnus į tvartus, pastatus;
 - kruopščiai nuprausti lauke buvusius naminius gyvūnus (kates, šunis);
 - netransportuoti ūkinių gyvūnų ir nevertoti ar neplatinti pieno iš ūkių, kol bus paimti mėginiai, atlikti užterštumo radioaktyviosiomis medžiagomis tyrimai ir gauti tyrimų rezultatai;
 - užsandarinti avilių lakas (vakare parskritus visoms bitėms);
 - ūkinius gyvūnus šerti sandariose patalpose / talpyklose laikomais pašarais, girdyti vandeniu iš uždarų vandens talpyklų ar tiekiamų centralizuotai;
 - jeigu atvirose vietovėse yra neapsaugotų nuo aplinkos poveikio pašarų, rekomenduojama jų nenaudoti gyvūnų šėrimui ar kraikui;

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

- lauke esančius, atvirai laikomus pašarus (jei tai įmanoma padaryti labai greitai nuo radiacinio pavojaus paskelbimo iki radioaktyviojo debesies užslinkimo) apsaugoti nuo atmosferos kritulių, pelenų, dulkių;
- pašarų laikymo / sandėliavimo patalpose uždaryti langus ir duris, užsandarinti vėdinimo angas, kad kuo mažiau patektų oro iš lauko.

ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ŻYWNOŚCI, WODY PITNEJ, PASZY I ZWIERZĄT W RAZIE WYPADKU JĄDROWEGO LUB RADIOLOGICZNEGO (PRZED UWOLNIENIEM RADIONUKLIDU I WE WCZESNEJ FAZIE)

Po otrzymaniu informacji o awarii jądrowej lub radiologicznej (zwanej dalej awarią) (po wydaniu ostrzeżenia radiologicznego) oraz do czasu stwierdzenia skażenia żywności, wody pitnej i paszy substancjami promieniotwórczymi (badanie radiologiczne żywności, woda pitna, pasza), Państwowa Służba Żywności i Weterynarii podaje następujące zalecenia:

- zamykanie szklarni;
- przykryć / zamknąć studnie;
- nie spożywać wody ze studni;
- ocenić, czy studnia artezyjna jest odpowiednio zabezpieczona/uszczelniona;
- pamiętaj, że gotowanie wody pitnej nie zmniejsza skażenia radioaktywnego;
- zaleca się picie paczkowanej wody pitnej (uprzednio przetrzeć ściereczką opakowanie) lub wody pitnej dostarczanej centralnie (o ile nie zaznaczono inaczej);
 - spożywać żywność i napoje w hermetycznych pojemnikach (torby foliowe, słoiki, butelki, opakowania szklane i metalowe); przed otwarciem jakiegokolwiek opakowania zaleca się przetrzeć je wilgotną szmatką lub ręcznikiem papierowym;
 - nie jeść owoców, warzyw i jagód rosnących na otwartym terenie;
 - nie jeźdź ryb złowionych w wodach otwartych, zwierząt upolowanych w lasach/na polach;
 - nie pij mleka ani nie spożywaj innych produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących od zwierząt gospodarskich (bydło, kury nioski itp.) wypasanych/przechowywanych na potencjalnie skażonym lub skażonym obszarze. Podczas wypasu nie pij mleka w odległości planowanej w promieniu 100 km od elektrowni jądrowej (elektrowni jądrowej) do czasu uzyskania informacji, że wymienione produkty mogą być stosowane;
 - jeśli urodzaj (owoce, warzywa, zboża) został zebrany przed wypadkiem i jest chroniony przed możliwym skażeniem materiałami radioaktywnymi (przechowywany szczelnie przykryty lub opakowany itp.), jest bezpieczny do spożycia dla ludzi;
 - jeśli urodzaj nie jest zbierany, nie zaleca się jego używania (poczekaj, aż właściwe władze wskażą, że produkty mogą być użyte);
 - zamknąć wszystkie okna, wywietrzniki, drzwi, kanały wentylacyjne;
 - wyłączyć systemy wentylacji, nawiewu, klimatyzacji i ogrzewania wykorzystujące powietrze zewnętrzne;
 - trzymaj wszystkie zwierzęta gospodarskie w szczelnych budynkach gospodarskich (obory, kury itp.);
 - nie przewoź zwierząt gospodarskich ani nie spożywaj ani nie rozprowadzaj mleka z gospodarstw przed pobraniem próbek, wykonaniem testów na skażenie radioaktywne i uzyskaniem wyników badań.
 - uszczelnianie uli (wieczorem po odlocie wszystkich pszczoł);
 - zwierzęta gospodarskie karmić pokarmem przechowywanym w szczelnie zamkniętym pomieszczeniu, pić wodą z zamkniętych zbiorników wodnych lub zasilanej centralnie;
 - jeśli na otwartych przestrzeniach znajdują się niezabezpieczone pasze, zaleca się, aby nie używać ich jako paszy dla zwierząt lub ściółki.
 - chronić pasze na wolnym powietrzu (jeżeli jest to możliwe bardzo szybko od ogłoszenia zagrożenia radiacyjnego do rozprzestrzeniania się chmury promieniotwórczej) przed opadami atmosferycznymi, popiołem, kurzem;

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriatas 2023 m. d.
įsakymu Nr.

- Zamknij okna i drzvi w pomieszczeniach do przechowywania pasz, uszczelnij otwory wentylacyjne, aby jak najmniej powietrza przedostawać się na pole.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ЗАЩИТЕ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ, ПИТЬЕВОЙ ВОДЫ, КОРМОВ И ЖИВОТНЫХ В СЛУЧАЕ ЯДЕРНОЙ ИЛИ РАДИОЛОГИЧЕСКОЙ АВАРИИ (ДО ВЫБРОС РАДИОНУКЛИДОВ И НА РАННЕЙ СТАДИИ АВАРИИ)

При поступлении информации о ядерной или радиационной аварии (далее - авария) (после вынесения радиологической тревоги) и до момента установления загрязнения пищевых продуктов, питьевой воды и кормов радиоактивными веществами (до проведения радиологических исследований пищевых продуктов, питьевой воды и кормов) следует соблюдать эти рекомендации:

- закрыть теплицы;
- накрыть/закрыть колодцы;
- не употреблять воду из колодцев;
- оценить, правильно ли защищена/герметизирована головка артезианской скважины;
 - помните, что кипячение питьевой воды не снижает радиоактивное загрязнение;
 - рекомендуется пить фасованную питьевую воду (предварительно протрите пакет влажной тканью/ салфеткой) или питьевую воду централизованного водоснабжения (если не указано иное);
 - употреблять продукты и напитки в герметичной таре (полиэтиленовые пакеты, банки, бутылки, стеклянная и металлическая тара); перед вскрытием любой упаковки рекомендуется протереть ее влажной тканью/ салфеткой;
 - не есть фрукты, овощи и ягоды, растущие в открытом грунте;
 - не есть рыбу, выловленную в открытых водоемах, животных, добытых в лесах/полях;
 - не пить молоко и не употреблять в пищу другие продукты животного происхождения, полученные от сельскохозяйственных животных (крупного рогатого скота, кур-несушек и т. д.), выпасаемых/содержащихся на потенциально зараженной или зараженной территории. Во время выпаса скота не пить молоко в пределах протяженной планировочной дистанции в радиусе 100 километров от атомной электростанции (АЭС) до получения информации о возможности употребления перечисленных продуктов;
 - если урожай (фрукты, овощи, злаки) был собран до аварии и защищен от возможного заражения радиоактивными материалами (хранится плотно закрытым или упакованным и т.п.), то он безопасен для употребления в пищу человеком;
 - если урожай не собран, рекомендуется не использовать фрукты, овощи, злаки (ожидая указания компетентных органов о том, что продукты можно использовать);
 - закрыть все окна, форточки, двери, вентиляционные каналы помещений;
 - отключить вентиляцию, приток воздуха, системы кондиционирования и отопления, использующие наружный воздух;
 - содержать всех сельскохозяйственных животных в закрытых хозяйственных постройках / зданиях (хлевах, курятниках и т.п.);
 - не перевозить сельскохозяйственных животных, не потреблять и не распространять молоко с ферм до проведения отбора проб и испытаний на радиоактивное загрязнение;
 - герметизация ульев лаком (вечером после того, как все пчелы прилетят);

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriatas 2023 m. d.
įsakymu Nr.

- кормите животных кормом, хранившимся в герметичных помещениях/контейнерах. Животных следует поить водой из закрытых резервуаров для воды или водой из централизованного источника;
- при наличии незащищенных кормов на открытых пространствах рекомендуется не использовать их на корм или подстилку животным;
- открытые корма по возможности накрыть / защитить от атмосферных осадков, пепла, пыли (если это возможно сделать очень быстро до распространения радиоактивного облака);
- закрыть окна и двери в помещениях для хранения кормов, загерметизировать вентиляционные отверстия, чтобы как можно меньше воздуха попало снаружи.

RECOMMENDATIONS ON THE PROTECTION OF FOOD, DRINKING WATER, FEED AND ANIMALS IN THE EVENT OF A NUCLEAR ACCIDENT OR RADIOLOGICAL EMERGENCY (PRIOR TO THE RELEASE OF RADIONUCLIDES INTO THE ENVIRONMENT AND IN THE EARLY PHASE OF THE ACCIDENT)

After receiving information on a nuclear or radiological accident (hereinafter referred to as “accident”) (following the announcement of a radiological alarm) and until radioactive contamination of food, drinking water and feed (radiological studies of food, drinking water, feed) is detected, the SFVS makes the following recommendations:

- close the greenhouses;
- cover/close wells;
- do not consume water from wells;
- assess whether the artesian well closure head is properly protected/sealed;
- remember that boiling drinking water does not reduce radioactive contamination;
- it is recommended to drink prepacked drinking water (previously with a wet cloth, wiped off the packaging) or centrally supplied drinking water (unless otherwise specified);
- consuming food and beverages contained in sealed packaging (plastic bags, jars, bottles, glass and metal packaging); before opening any packaging, it is recommended to wipe it with a damp cloth or paper towel;
 - do not eat fruits, vegetables, berries growing in open ground;
 - do not eat fish caught in open water bodies, hunted in forests/fields;
 - do not drink milk or eat other animal products derived from farmed animals grazed/stored in a potentially contaminated or contaminated area (cattle, laying hens, etc.). During ganiava, do not drink the extended planning of milk within a radius of 100 kilometres from the nuclear facility (nuclear power plant) until information is provided that the listed products can be consumed;
 - if the harvest (fruit, vegetables, cereals) has been harvested before the accident and protected from possible radioactive contamination (contained tightly covered or packaged, etc.), it is safe for human consumption;
 - in case of non-harvesting, it is recommended not to use it (waiting for the indication by the competent authorities that the products can be used);
 - close all windows, vents, doors, ventilation channels of the premises;
 - disable ventilation, air supply, air conditioning and heating systems that use outdoor air;
 - keeping all farm animals in sealed farm buildings (barns, hens, etc.);
 - do not transport farmed animals and do not consume or distribute milk from holdings until samples are taken, radioactive contamination testing has been carried out and the results of the tests are obtained;
 - sealed hives lacquer (when all bees fly in the evening);
 - feeding farmed animals with fodder held in sealed rooms/containers, watered with water from closed water tanks or supplied centrally;
 - if feed is not protected from environmental effects in open areas, it is recommended not to use it for feeding or littering animals;
 - to protect outdoor, openly stored feed from atmospheric precipitation, ash, dust, if it is possible to do so very quickly from the announcement of the radiation hazard to the deflection of the radioactive cloud;

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

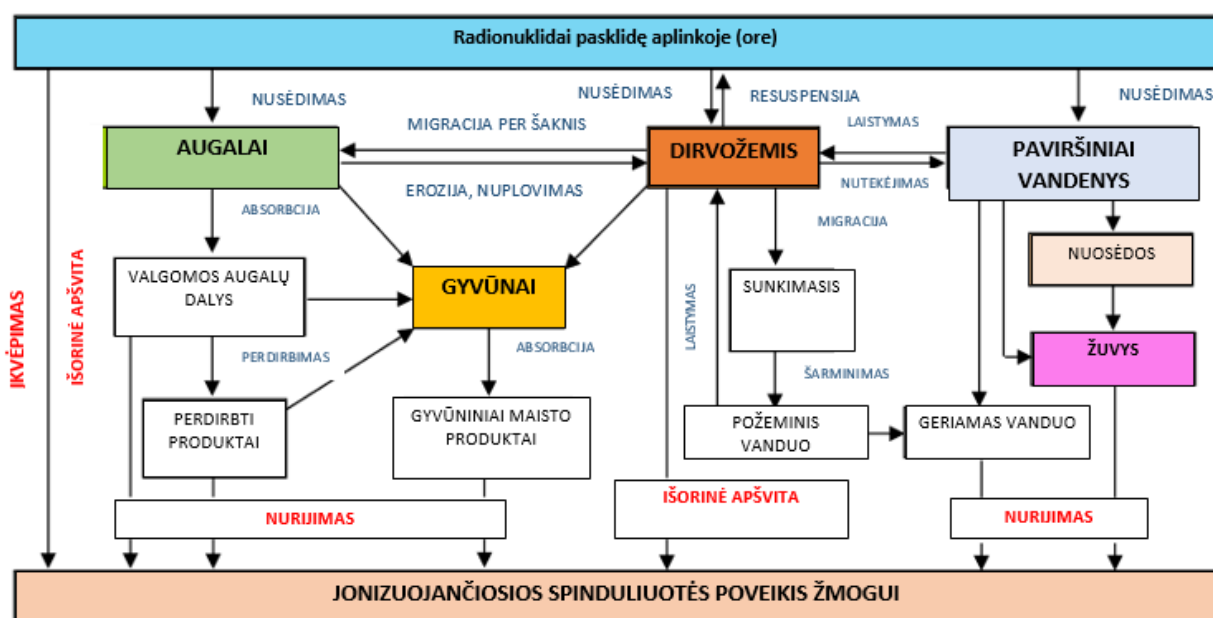
- close windows and doors in feed storage/storage rooms, seal ventilation openings to minimise air access from the outside.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plano įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai
8 priedas

REKOMENDACIJOS DĖL MAISTO IR PAŠARŲ RADIOAKTYVIOJO UŽTERŠTUMO MAŽINIMO

Aplinkos užteršimas radioaktyviosiomis medžiagomis. Branduolinės ar radiologinės avarijos (toliau – avarija) metu radionuklidai patenka į atmosferą ir nusėsdami radioaktyviomis dulkėmis užteršia dirvą, paviršinius vandenis, augmeniją ir per maistą (pašarus) patenka ir kaupiasi žmogaus ir gyvūno organizme.

Radionuklidų patekimo į maistą, pašarus schema

Aplinkos paviršiai užteršiami, radionuklidams tiesiogiai nusėdus dulkėmis arba su krituliais. Taip pat galimas antrinis aplinkos užteršimas, veikiant gamtos reiškiniams (pavyzdžiui, vėjui) arba dėl ūkinės veiklos vykdymo. Nesant tiesioginio nusėdimo ar reikšmingo pakartotinio teršalų susikaupimo, kitas svarbus dalykas yra radionuklidų migracija iš dirvožemio į augalus. Šiam procesui įtakos turi daugybė veiksnių (organinių medžiagų kiekis, dirvožemio pH, augalų rūšys, žemės apdorojimo praktika (arimas, tręšimas ir kt.).

Vertinant radioaktyviojo užterštumo pavojų visai maisto grandinei, svarbiausi teršalai yra tie, kurie išsiskiria dideliais kiekiais, turi pakankamai ilgą pusinės eliminacijos periodą (pusėjimo trukmę) ir pasižymi dideliu skvarbumu į augalus, pasėlius, gyvūninius produktus. **Avarijos metu didžiausią radiologinį pavojų visai maisto grandinei kelia tokie radionuklidai kaip ^{131}I , ^{134}Cs , ^{137}Cs ir mažesniu mastu ^{89}Sr , ^{90}Sr .** Sunkesni radionuklidai, tokie kaip aktinidai, pavyzdžiui, ^{238}Pu ir ^{241}Am , išsiskiria mažesniais kiekiais, jų mobilumas aplinkoje yra ribotas.

Pirmaisiais mėnesiais po avarijos vyrauja žemės ūkio augalų (pasėlių) užterštumas dėl radioaktyvių iškritų nusėdimo. Teršalų migracija į augalus priklauso nuo taikytų apsaugos priemonių. Radioaktyviųjų dulkių nusėdimas ant lapinių daržovių, subrendusių vaisių, ganomos / šienaujamos žolės, šienainiui, šienui, šiaudams, silosavimui auginamų kultūrų iškart prieš derliaus nuėmimą kelia didelį tiesioginį pavojų. Nesubrendę vaisiai taip pat yra paveikūs radioaktyviajam

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

užteštumui, kadangi teršalai iš lapų migruoja į vaisius. Javų grūdai, aliejingų kultūrų sėklos, ankštinės daržovės iš dalies yra apsaugotos nuo išorinio užteršimo, todėl jų užterštumas turėtų būti mažesnis. Šakniavaisiai ir gumbavaisiai (išskyrus antžemines jų dalis) nėra tiesiogiai veikiami radioaktyvių iškritų, tačiau dirvožemio užterštumas (ypač dėl cezio) kelia radiologinį pavojų ir turi įtakos daržovių, pašarų užterštumui.

Palaiptnui radionuklidų aktyvumo koncentracija augaluose mažėja dėl įvairių veiksnių: oro sąlygų, radioaktyvaus skilimo, radionuklidų sklaidimo aplinkoje, prasiskiedimo augant augalams ir kt. Po pirmųjų kelių mėnesių augalų užterštumas daugiausia atsiranda dėl teršalų įsisavinimo per šaknų sistemą. Šis procesas priklauso nuo radionuklidų tipo. Pavyzdžiui, radioaktyvusis cezis stipriai absorbuojamas ir fiksuojamas ant molio dalelių, tačiau organiniuose dirvožemiuose jis išlieka gana judrus. Radiostroncis silpnai jungiasi su dirvožemio komponentais, nors linkęs sudaryti kompleksus su organinėmis medžiagomis. Todėl cezio įsisavinimas per augalo šaknis kur kas mažesnis nei stroncio, ypač dirvožemiuose, kuriuose mažai organinių medžiagų. Dėl trumpaamžių radionuklidų (pavyzdžiui, ^{131}I) įsisavinimo per šaknų sistemą, didelio pavojaus nėra dėl greito jų suirimo. Kitų radionuklidų, tokių kaip plutonio izotopai ir ^{241}Am , migracija iš dirvožemio į augalą neturėtų būti reikšminga.

Kai radionuklidai fiksuojami (imobilizuojami) dirvožemyje, jų migracijos į augalus greitis mažėja, o maistas, pašarai laikui bėgant tampa mažiau užteršti. Cezio įsisavinimas pirmaisiais metais po užteršimo sumažėja 50 %; po 3–5 metų įsisavinimas sumažėja dar 50 %, o po 10 metų paprastai lieka tik 10 % pradinio radionuklido (nors skirtingų dirvožemių tipai labai skiriasi). Stroncio įsisavinimas laikui bėgant taip pat mažėja. Tačiau stroncio imobilizacija dirvožemyje yra mažesnė, palyginti su ceziumi, todėl jo įsisavinimas sumažėja tik keliais procentais per metus.

Radionuklidų, ypač radiocezio, aktyvumo koncentracija būna didesnė natūraliai augančiuose augaluose (miškuose, laukuose). Natūraliose ir pusiau natūraliose ekosistemose esantis dirvožemis turi daug organinių medžiagų, todėl yra ribotos radionuklidų imobilizavimo galimybės. Miškuose, laukuose nusėdę radionuklidai išlieka ilgai ir gali būti absorbuojami dešimtmečiais. Todėl padidėjusi radionuklidų koncentracija ilgą laiką gali būti nustatoma uogose, grybuose, medžiojamuose gyvūnuose (stirnose, šernuose). Radioaktyviojo cezio kiekis žvėrienoje kinta priklausomai nuo sezono ir mitybos pobūdžio. Pavyzdžiui, cezio aktyvumo koncentracija stirnose padidėja rudenį, nes gyvūnai ėda grybus.

Pagrindinis gyvūnų ir gyvūninių produktų užterštumo šaltinis yra gyvūnų šėrimas užterštais pašarais. Taip pat dirvožemio prarijimas ganymo metu gali reikšmingai prisidėti prie gyvūnų radioaktyviojo užterštumo. Radionuklidų aktyvumo koncentracija gyvūniniame maiste gali būti kontroliuojama, atsižvelgiant į radionuklidų suvartojimą ir gyvūnų metabolizmo procesus. Svarbūs metaboliniai procesai yra prarytų radionuklidų absorbcija virškinimo trakte ir vėlesnis patekimas į kraujotaką; absorbuotų radionuklidų pasiskirstymas skirtinguose organuose ir audiniuose; absorbuotų radionuklidų sekrecija piene ir išsiskyrimas su šlapimu, išmatomis ir prakaitu. Absorbcijos greitis priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip radionuklidų cheminės formos; pašaro sudėtis; gyvūnų rūšis, masė, amžius ir augimo greitis, pieningumas ir kt. Įvairių radionuklidų absorbcijos laipsnis virškinimo trakte skiriasi. Radioaktyviojo jodo absorbcija yra praktiškai 100 %, o radioaktyviojo cezio absorbcija paprastai viršija 80 %, radioaktyviojo stroncio absorbcija yra apie 20 %, o tik apie 0,05 % plutonio absorbuojama gyvūno organizme.

Pienas yra vienas jautriausių maisto produktų dėl aplinkos užterštumo radionuklidais. Gyvūnų šėrimas užterštais pašarais yra svarbiausias rizikos veiksnys, kalbant apie gyvūninio maisto, ypač pieno, radioaktyvų užterštumą. Dėl užteršto pašaro radionuklidai greitai patenka į pieną ir palaiptnui kaupiasi gyvūnų audiniuose. Radionuklidų aktyvumo koncentracija piene labai priklauso nuo to, kuriuo metų laiku įvyksta avarija; radionuklidų koncentracija yra daug didesnė vasaros ir rudens mėnesiais, kai gyvūnai ganosi lauke atvirose ganyklose. Jei pašariniai augalai nuimami

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

praslinkus radioaktyviajam debesiui, jais negali būti šeriama. Po radioaktyvių medžiagų nusėdimo radionuklidų aktyvumo koncentracija piene greitai kinta. Radioaktyviojo jodo koncentracija būna didžiausia praėjus 2–4 dienoms po nusėdimo, radioaktyviojo cezio ir radiostroncio – 4–6 dienoms.

Kituose gyvūniniuose produktuose radionuklidai pasiskirsto skirtingai. Radioaktyvusis jodas pirmiausia koncentruojasi gyvūno skydliaukėje, o stroncis deponuojasi kauluose. Cezis daugiausiai pasiskirsto minkštuosiuose audiniuose (raumenyse, inkstuose). Aktinidai kaupiasi kauluose ir kepenyse, nors jų absorbcija yra daug mažesnė nei jodo, cezio ir stroncio.

Avarijos pasekmės priklauso nuo metų laiko. Įvykus avarijai prieš derliaus nuėmimą arba tokiu metų laiku, kai gyvūnai būna lauke, maistas, pašarai gali būti užteršti daugiau nei žiemą. Taip pat įvykus avarijai labai svarbu nustatyti pagrindinius maisto produktus, kurie gali būti paveikti, atsižvelgiant ne tik į metų laiką, bet ir į mitybos įpročius. Dideliais kiekiais suvartojami produktai, tokie kaip pienas, mėsa ir daržovės (ypač bulvės), yra svarbūs radiologinio pavojaus aspektu. Tačiau tam tikroms gyventojų grupėms ir ne pagrindinių maisto produktų (pavyzdžiui, uogų, grybų) vartojimas yra pavojingas.

Paviršinių vandenų užterštumas greitai mažėja dėl prasiskiedimo, radioaktyvaus skilimo ir radionuklidų absorbcijos dugno nuosėdose ir baseinų dirvožemyje. Tačiau uždaruose vandens telkiniuose, kuriuose nėra ištekančių srovių, aukštas radioaktyvumo lygis žuvyse išlieka dešimtmečius. Radioaktyviojo cezio aktyvumo koncentracija gėlavandenėse žuvyse yra glaudžiai susijusi su nuosėdų kiekiu. Taip pat cezio aktyvumo koncentracija žuvyse yra didesnė mažesniuose ežeruose. Kiti veiksniai, turintys įtakos cezio aktyvumo koncentracijai, yra žuvų šėrimas, amžius ir dydis. Radiostroncio pernešimas vandens ekosistemose yra mažiau svarbus, nes izotopas koncentruojasi kauluose, kuriuos galima lengvai pašalinti prieš vartojant daugumą žuvų rūšių.

Siekiant apsaugoti gyvūnus nuo vidinės apšvitos, reikia siekti, kad radioaktyvios medžiagos nepatektų į gyvūnų kvėpavimo organus ir virškinimo traktą. Dėl to radioaktyvių dulkių nusėdimo metu gyvūnai laikomi uždaroje patalpose, šeriami neužterštais pašarais, girdomi neužterštu vandeniu. Ganykliniu laikotarpiu po ankstyvosios fazės paskelbimo gyvūnai turi būti suvaromi į patalpas, stengiamasi šerti sandariose patalpose / talpyklose laikomais pašarais ir girdyti vandeniu iš uždarų vandens šaltinių.

Neapsaugoti pašarai ir vanduo gali būti užteršti radioaktyviomis medžiagomis. Šiuolaikinės pašarų ruošimo technologijos leidžia apsaugoti pašarus: šienainį laikyti sandariuose ruluose, pašarines žaliavas, kombinuotuosius pašarus sandėliuoti sandariuose aruoduose.

Pavojų gyvūnams sudaro atvirų vandens telkinių užterštumas. Šiems vandenims apsaugoti priemonių nėra. Stambosios radioaktyvios dulkės nusėda ant dugno ir vanduo ilgai tampa netinkamu gyvūnams girdyti. Taip pat svarbu užtikrinti, kad šachtiniai ir arteziniai šuliniai būtų gerai hermetizuoti, uždengti.

Radioaktyviojo užterštumo mažinimo priemonės. Įvykus avarijai yra taikomas įvairių agronominių, agrocheminių, zootechninių, maisto gamybos technologinių priemonių kompleksas, siekiant sumažinti radioaktyvų maisto, pašarų užterštumą, sulaukyti radionuklidus dirvoje ir trukdyti jiems patekti į augalus ir gyvūno organizmą, maistą. Atsakomosios priemonės gali sumažinti teršalo (-ų) perdavimą tiek gyvūninio, tiek negyvūninio (ir augalinio) maisto, pašarų tvarkymo procesuose. Jei laiku (iki radioaktyvaus debesies iškritų nusėdimo) yra gaunama informacija apie grėšiančią ar įvykusią avariją, taikomos prevencinės priemonės yra efektyvios, galima užkirsti kelią tiesioginiam pasėlių, augalų, žemės ir gyvūnų užteršimui. Kai kurios atsakomosios priemonės yra veiksmingos tik tuo atveju, jei taikomos iškart įvykus užteršimui. Kitos galimos taikyti įvykus avarijai ir praėjus ilgesniam laikui.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

1 lentelė. Priemonių, galimų taikyti gręšiant / įvykus avarijai, siekiant užtikrinti maisto, pašarų saugą, sumažinti radioaktyvųjį užterštumą (vidinę apšvitą), nebaigtinis sąrašas

Nr.	Priemonės, kurias tikslinga taikyti iki radionuklidų išmetimo į aplinką, nuo valandų iki savaičių po avarijos	
1.	Oro padavimo sistemų uždarymas, siekiant pasirengti sumažinti maisto tvarkymo įmonių ir jose esančių maisto produktų galimą užteršimą	<p>* mažinti maisto produktų užteršimą perdirbti naudojamu nefiltruotu oru;</p> <p>* mažinti maisto perdirbimo įrenginių užteršimą;</p> <p>Maisto pramonėje gana dideli oro kiekiai naudojami maisto produktams džiovinti, kepti ir pneumatiniam transportavimui. Lauko oras gali būti naudojamas tiesiogiai arba išvalius filtrais. Dėl didelio oro kiekio poreikio ne visada įmanoma filtruoti. Maisto produktų užteršimui galima užkirsti kelią, sustabdant tuos procesus, kuriems kyla pavojus, iki radioaktyviojo debesies praslinkimo ir jo metu. Siekiant apsaugoti įrenginius, oro padavimą į pastatus galima sumažinti iki minimumo arba sustabdyti. Įprastinis vėdinimo sistemos veikimas galimas pasibaigus radionuklidų išmetimui į aplinką ir praslinkus radioaktyviajam debesiai.</p>
2.	Drėkinimo sistemų uždarymas (laikinas veikimo stabdymas)	<p>Siekama sumažinti dirvožemio, paviršinių ir požeminių vandenų užterštumą radioaktyviomis sausomis iškritomis ir jų migraciją į augalus.</p> <p>Įsisavinimas per lapus būna didesnis, jei radioaktyviosios iškritos yra sausos (palyginus su šlapiomis). Ši atsargumo priemonė yra naudinga, jei ji bus įgyvendinta prieš praeinant radioaktyviajam debesiai. Rekomenduojama derinti su pasėlių / derliaus nuėmimu. Pagrindinis šios priemonės taikymo tikslas yra ne apriboti vaisių, daržovių užteršimo lygį, bet apsaugoti dirvožemį.</p>
3.	Derliaus nuėmimas ir (ar) nenuimtų pasėlių (derliaus) uždengimas (apklojimas)	<p>Augalus dengti rekomenduojama plastikiniais lakštais arba vandeniui atspariu brezentu tam tikrą ribotą laiką, kol teršalų nusėdimas pasibaigs (daugiausia kelias dienas). Tai efektyvi apsauga nuo sausų iškritų (radioaktyvių dulkių). Priemonė naudinga tik tuo atveju, jei ji bus įgyvendinta prieš praeinant radioaktyviajam debesiai. Labiausiai tinka nedideliems plotams, namų ūkiams (pvz., daržams) arba siekiant apsaugoti didelės vertės pasėlius.</p>
4.	Šiltnamiuose esančio derliaus apsaugojimas	<p>Užkirsti kelią užteršto oro ar vandens patekimui į šiltnamį, taip užkertant kelią pasėlių ir auginimo terpių užteršimui ar sumažinant jį iki minimumo.</p> <p>Rekomenduojama išjungti vėdinimą, uždaryti visus langus, duris ir orlaides. Įprasta veikla gali būti vykdoma praslinkus radioaktyviajam debesiai.</p>
5.	Nuumtų pasėlių (derliaus) apsauga nuo radioaktyviųjų iškritų	<p>Siekiant užkirsti kelią pasėlių, kurie buvo nuimti iki iškritų nusėdimo, ir pasėlių, kurie laikomi lauke iki perdirbimo, užteršimui, ūkiuose laikomo šieno, siloso ir pašarų uždengimas plastikiniais lakštais, vandeniui atspariu brezentu ar kita vandeniui atsparia plastikine medžiaga. Priemonė naudinga tuo atveju, jei ji</p>

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos

direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

		įgyvendinama prieš praeinant radioaktyviajam debesiui.
6.	Ūkinių gyvūnų (ypatingą dėmesį atkreipiant į pieninius galvijus) laikinas uždarymas patalpose	Gyvūnai suvaromi į sandariai uždaromus tvartus (langai ir durys turi būti sandariai uždaromi), organizuojamas šėrimas ir girdymas neužterštais pašarais ir neužterštu vandeniu.
Priemonės, kurios taikytinos praslinkus radioaktyviajam debesiui (ilguoju laikotarpiu)		
7.	Alternatyvaus žemės naudojimo būdo pasirinkimas	Užteršta žemė gali būti naudojama ne maistinėms kultūroms auginti (pluoštui, biokurui), miškininkystei ir kt.
8.	Dirvožemio kalkinimas, tręšimas kaliu, fosfatais	Tikslas – sumažinti kai kurių radionuklidų (ypač stroncio) pasisavinimą augaluose.
9.	Arimas (paviršinis, gilus)	Patariam derinti su tręšimu. Sumažina radionuklidų pasisavinimą pasėliuose. Jei nėra derliaus, įprastą vienos vagos formos plūgą galima naudoti, norint apversti viršutinį 45 cm dirvožemio sluoksnį. Didžioji dalis užteršto paviršiaus bus užkasta giliai, tai sumažins radionuklidų įsisavinimą per augalų šaknis.
10.	Derliaus nuėmimas ir pasėlių / augmenijos sunaikinimas iškart po radioaktyviojo užteršimo	Radionuklidai gali likti augančių augalų paviršiuje iškart po radioaktyvių iškritų nusėdimo. Teršalai gali būti pernešti į dirvožemį, todėl geriausia tokius pasėlius nedelsiant nuimti ir sunaikinti.
11.	Vaismedžių genėjimas / lapų šalinimas	Siekama užkirsti kelią radionuklidų migracijai iš ūglių ir lapų į daugiamečių augalų vaisius.
12.	Valgomųjų augalų, kuriuos galima perdirbti, pasirinkimas	Parinkti perdirbimui tinkamus augalus, kad galutinio valgomąjo produkto aktyvumo koncentracija būtų mažesnė už didžiausią leidžiamą radioaktyviojo užterštumo lygį.
13.	Kultūrų, pasižyminčių mažesniu radionuklidų pasisavinimu, auginimas	Keisti maistinius augalus į pašarinius. Augalus, netinkamus žmonių ar gyvūnų maistui, naudoti kaip trąšas (dirvožemio užterštumas gali padidėti nežymiai).
14.	Žemės grunto pašalinimas	Sumažinamas radionuklidų pasisavinimas pasėliuose ir kituose augaluose.
15.	Užteršto sniego šalinimas	Vykdoma dirvožemio užteršimo prevencijai užtikrinti.
16.	Gyvūnų raciono papildymas radioaktyviais medžiagas surišančiomis, jų aktyvumą mažinančiomis medžiagomis (bentonitas, kalcis)	Vykdoma tam, kad radioaktyviojo cezio koncentracija mėsoje, piene ar kiaušiniuose neviršytų didžiausių leidžiamų radioaktyviojo užterštumo lygių. Taikoma visiems ūkiniams gyvūnams. Radioaktyviojo cezio surišimui gyvūnų pašaruose naudoti bentonitą, kuris mažina cezio kiekį gyvūnuose ir iš jų gautuose gyvūniniuose produktuose. Bentonitas turi būti naudojamas pagal 2013 m. spalio 29 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 1060/2013 dėl leidimo naudoti bentonitą kaip visų rūšių gyvūnų pašarų priedą. Kalcis mažina radiostroncio aktyvumo koncentraciją piene.
17.	Gyvūnų šėrimas neužterštais pašarais, girdymas neužterštu vandeniu, kraikui	Stengtis gyvūnus šerti pašarais, gautais iš neužterštų teritorijų ar teritorijų, kuriose radioaktyviojo užterštumo lygis neviršija leidžiamo. Pašarus sandėliuoti uždarose patalpose / talpyklose.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

	naudoti neužterštus pašarus	
18.	Ganyimo režimo parinkimas	Gyvūnus galima fiziškai pašalinti iš užterštų teritorijų, įrengiant laikinas tvoras. Gyvūnus taip pat galima perkelti iš labai užterštų ūkių į ganyklas ūkiuose, kuriuose augalijos radionuklidų aktyvumo koncentracija yra mažesnė.
19.	Medžioklės (sezono pakeitimas) apribojimai	Paprastai medžioklė ribojama tam tikru metų laiku. Dėl sezoninių mitybos pokyčių kai kurių rūšių žvėrių užterštumas radionuklidais labai skirsis, atsižvelgiant į sezoną. Pakeitus arba apribojus medžioklės laikotarpį, medžiojamųjų gyvūnų mėsos užterštumas bus mažesnis (sumažės medžiojamųjų gyvūnų mėsą vartojančių žmonių vidinė dozė). Medžioklė gali būti uždrausta arba atidėta trumpesniai laikui, kol suyra ant aplinkos paviršių nusėdę trumpaamžiai radionuklidai.
20.	Skerdimo laiko koregavimas	Mėsoje (įskaitant subproduktus) sumažinama radionuklidų aktyvumo koncentracija.
21.	Pieninių galvijų skerdimas / naikinimas	Skerdimą būtų galima atlikti tiems pieniniams gyvūnams, kurių pienas užterštas, nes nėra švaraus pašaro (ar kitos tinkamos tvarkymo galimybės). Priemonė taip pat galėtų būti taikoma atsižvelgiant į gyvūnų gerovės principus tose vietose, kur buvo evakuoti gyvūnų laikytojai. Būtina užtikrinti tinkamą gyvūnų sunaikinimą.
22.	Laktacijos slopinimas prieš skerdimą	Tikslas – sumažinti pieno kiekį prieš gyvūno skerdimą.
23.	Maisto vartojimo apribojimai	Tikslas – pašalinti iš maisto grandinės produktus, kuriuose radionuklidų aktyvumo koncentracija viršija didžiausius leidžiamus radioaktyviojo užterštumo lygius.
24.	Pieno perdirbimas	Žalio pieno perdirbimas į sviestą ir sūrį gali būti naudojamas siekiant sumažinti cezio ir stroncio aktyvumo koncentraciją. Pieno perdirbimas į produktus su ilgu vartoti tinkamumo terminu (pavyzdžiui, kondensuotas pienas) tinka siekiant pašalinti ¹³¹ I ir kitų trumpaamžių radionuklidų kenksmingumą.
25.	Mėsos sūdyimas	Ilgai sūdytoje ir po to mirkytoje mėsoje cezio sumažėja (63–99 %).
26.	Daržovių, vaisių, grūdų mechaninis apdorojimas (žievelės lupimas, plovimas, išorinių lapų pašalinimas).	Siekiant sumažinti / pašalinti paviršinį užterštumą.
27.	Geriamojo vandens panaudojimas higienos tikslams	Jei geriamasis vanduo nėra tinkamas vartoti, gali būti sprendžiamas klausimas panaudoti jį higienos tikslams

Maisto produktų perdirbimas. Radionuklidų kaupimasis gyvūninio maisto produktuose priklauso nuo tų pačių veiksnių, kaip ir jo kaupimasis gyvūno organizme, t. y. nuo gyvūno rūšies, amžiaus, individualių savybių, nuo raciono sudėties ir radionuklidų patekimo trukmės. Pavyzdžiui, cezio izotopų kiekį galima sumažinti gyvūnų mėsą verdant (pašalinama 77–87 % mėsoje esančio cezio radionuklido). Ilgai sūdytoje ir po to mirkytoje mėsoje cezio sumažėja (63–99 %). Išlydžius lašinius, jų taukuose ¹³⁷Cs sumažėja beveik 20 kartų.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

Iš laktuojančios karvės organizmo radionuklidai išsiskiria su pienu. Išsiskyres radionuklido kiekis priklauso nuo karvės produktyvumo ir radionuklido patekimo į karvės organizmą trukmės. Kuo produktyvumas didesnis, tuo mažesnė radionuklido koncentracija piene. Pavyzdžiui, didžiausias ¹³⁷Cs kiekis piene, jam patekus į karvės organizmą vieną kartą, stebimas po 1–2 parų ir yra 0,42 % patekusio kiekio viename litre. Esant daugkartiniam patekimui, kai nusistovi pusiausvyra tarp patenkančio į organizmą ir iš jo šalinamo radionuklido kiekių, su litru pieno išsiskiria nuo 0,25 % iki 0,72 % per parą patekusio radionuklido kiekio.

Radionuklidai iš dėšlių paukščių organizmo šalinasi su kiaušiniiais. Nors jų nustatoma visose kiaušinio dalyse, didžiausia koncentracija – baltyme. Pavyzdžiui, jeigu vištos dedeklės nuolat lesinamos radioaktyviuoju ceziu užterštais pašarais, radionuklido koncentracija kiaušinyje didėja 7 paras, iki pasiekama pusiausvyra. Pusiausvyros sąlygomis radioaktyviojo cezio baltyme būna 1,1 %, trynyje – 0,4 %, o lukšte – 0,1 % per parą patekusio kiekio.

Siekiant tinkamai apsaugoti gyvūninius produktus, svarbu užtikrinti, kad radioaktyvios medžiagos nepatektų į gyvūno organizmą. Radioaktyviųjų izotopų kiekį gyvūniniuose produktuose galima sumažinti įvairiais būdais: keičiant gyvūnų laikymo sąlygas, ribojant radionuklidų kiekį pašaruose, keičiant raciono sudėtį arba technologiskai perdirbant produkciją.

Perdirbant kai kuriuos gyvūninius ir negyvūninius maisto produktus galima sumažinti radionuklidų koncentraciją.

2 lentelė. Būdai, mažinantys radionuklidų kiekius maisto perdirbimo metu

Nr.	Procesas	Radionuklidų aktyvumo koncentracijos sumažėjimas maisto produktuose iki (nurodytas užterštumo likutis procentais)	
		¹³⁷ Cs	⁹⁰ Sr
1.	<i>Pieno perdirbimas į:</i>		
	grietinę	0,6 %	0,78 %
	varškės sūrį	0,8 %	0,7 %
	fermentinį sūrį	0,5 %	5,8 %
	minkštą sūrį	0,7 %	4 %
	sviestą	0,12 %	0,09 %
	lydytą sviestą	0,01 %	0 %
2.	<i>Grūdinių kultūrų perdirbimas į:</i>		
	rapšų aliejų	0 % (nenustatoma)	-
	saulėgrąžų aliejų	0 % (nenustatoma)	-
	duonos gaminius	Nerekomenduojama (nes lieka 70 % radionuklido nuo pradinės koncentracijos)	-
	miltus	Nerekomenduojama (nes lieka 60 % radionuklido nuo pradinės koncentracijos)	-
	spiritą	0 % (nenustatoma)	-
3.	<i>Bulvių perdirbimas į:</i>		
	krakmolą	5 %	-
	spiritą	0 % (nenustatoma)	-

Pieno perdirbimas, siekiant sumažinti radionuklidų aktyvumo koncentraciją. Pagrindinis pieno perdirbimo tikslas – iš užteršto radionuklidais skysto pieno gaminti pieno produktus, kurių aktyvumo koncentracija yra mažesnė už didžiausius leidžiamus radioaktyviojo

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.
įsakymu Nr.

užterštumo lygius ir kurie būtų tinkami vartoti žmonėms ir mažinti naikinamo pieno kiekį. Žalio pieno perdirbimas į sviestą ir sūrį gali būti naudojamas, siekiant sumažinti cezio ir stroncio aktyvumo koncentraciją. Pieno perdirbimas į produktus su ilgu vartoti tinkamumo terminu (pavyzdžiui, kondensuotas pienas) tinka, siekiant pašalinti ¹³¹I ir kitų trumpaamžių radionuklidų kenksmingumą. Tačiau pažymėtina tai, kad, perdirbant pieną, yra gaunami užteršti šalutiniai produktai.

REKOMENDACIJOS DĖL GYVŪNŲ APSAUGOS ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

1. Siekiant apsaugoti gyvūnus nuo vidinio užteršimo radioaktyviomis medžiagomis reikia neleisti, kad radioaktyvios medžiagos patektų į gyvūnų kvėpavimo organus ir virškinimo traktą. Todėl gyvūnai uždaromi patalpose, šeriami švariais pašarais, girdomi neužterštu vandeniu.
2. Ganykliniu laikotarpiu sužinojus apie branduolinę avariją ūkinius gyvūnus pervaryti į tvartus, dengtus statinius, visiems lauke laikomiems gyvūnams turi būti taikomas principas – į patalpas.
3. Jeigu gyvūnai laikomi patalpoje, sandariai uždarykite tvarto duris, užkaišiuokite kitas angas, kad į patalpą nepatektų radioaktyvių dulkių.
4. Paskelbus radiacinio pavojaus signalą ūkiniai gyvūnai (įskaitant paukščius) nedelsiant suvaromi į patalpas, paliekama pašarų ir vandens.
5. Neapsaugoti pašarai ir vanduo gali būti užteršti radioaktyviomis medžiagomis, todėl būtina juos sandariai uždengti.
6. Ūkinius gyvūnus, jei įmanoma, laikyti ūkiniuose pastatuose (tvartuose, vištidedėse ir t. t.). Šėrimo vietose reikėtų palikti pakankamą gyvūnų girdymui tinkamo gėlo vandens kiekį.
7. Patartina, kad vanduo būtų iš neužterštų radioaktyviomis medžiagomis šaltinių (arteziniai šuliniai, vandentiekio vanduo ir kt.). Šulinių vanduo gali būti užterštas į juos patekus radioaktyvioms medžiagoms su atmosferos krituliais, todėl naudoti vandenį iš atvirų šulinių ar šaltinių nerekomenduojama.
8. Nešerti gyvūnų pašarais, kurie avarijos metu buvo laikomi atviroje vietoje, neuždengti, nesandariai supakuoti ir yra užteršti radioaktyviomis dulkėmis.
9. Rekomenduotina lauke esančius pašarus (šieną, šiaudus ir kt.) stengtis kiek galima apsaugoti nuo atmosferos kritulių, pelenų ir dulkių.
10. Gyvūnų ganymas, transportavimas (nebent tai būtų būtinybė) gali pakenkti gyvūnams.
11. Tinkama tvartų (langų, durų, ventiliacijos angų sandarinimas) ir aplinkos priežiūra (lietaus ar gruntinio vandens nepatekimas iš išorės) gali sumažinti teršalų poveikio riziką gyvūnų sveikatai.
12. Nuolat stebėti gyvūnų sveikatos būklę. Pastebėjus tokių simptomų kaip: sunkus kvėpavimas, kosulys, dusulys, ryškios, vyšnios raudonumo dantenos ir kitos gleivinės, akių paraudimas ar vokų susiraukšlėjimas, odos žaizdos, ar kita, nedelsiant kreiptis į veterinarijos gydytoją.

JEIGU ESATE EVAKUOJAMAS IŠ GYVENAMOSIOS VIETOS:

1. Surašykite tvarte paliekamų gyvūnų skaičių, rūšis ir jų laikymo vietas duomenis. Gyvūnų sąrašą patalpinkite į neperšlampamą pakuotę ir prikabinkite prie tvarto įėjimo gerai matomoje vietoje (jeigu tektų evakuoti gyvūnus, gelbėtojams bus aiškiau, kam jie priklauso ir kiek jų reikia evakuoti).
2. Pasirūpinkite, kad tvartuose būtų du įėjimai / išėjimai skirtingose pastato sienose, jeigu reikėtų evakuoti Jūsų gyvūnus.
3. Informuokite gelbėtojus apie paliekamus gyvūnus.
4. Turėkite pašaro atsargų gyvūnams bent 4–5 dienoms.

GRIŽUS IŠ EVAKAVIMO:

1. Pirmiausia patikrinkite gyvūnų būseną ir sveikatą. Jeigu pastebėjote sutrikimų, iš karto informuokite privatų veterinarijos gydytoją.

2. Jeigu Jūsų gyvūnai buvo evakuoti arba pasišalinę iš laikymo vietos, išvalykite laikymo vietą prieš įkurdinant gražinamus gyvūnus. Apžiūrėkite visą laikymo vietą, kad ji būtų saugi Jūsų gyvūnams.

3. Sugrįžus gyvūnams apžiūrėkite jų burnos gleivinę, odą dėl galimų pažeidimų ir, jeigu vizualiai nustatysite pažeidimų, – kreipkitės į privatų veterinarijos gydytoją.

4. Gyvūnus aprūpinkite pašarais ir girdymui tinkamu vandeniu.

RECOMMENDATIONS ON THE PROTECTION OF ANIMALS IN THE EVENT OF A NUCLEAR ACCIDENT OR RADIOLOGICAL EMERGENCY

1. To safeguard animals from internal contamination by radioactive substances, it is imperative to prevent the ingestion of radioactive materials into their respiratory organs and gastrointestinal tract. Consequently, animals should be confined indoors, provided with uncontaminated feed, and supplied with uncontaminated water.
2. During the grazing season, upon receiving notification of a nuclear accident, transfer all outdoor livestock to barns or covered structures, adhering to the principle of keeping animals indoors for all animals kept outdoors.
3. If animals are housed indoors, securely close the barn doors and seal any other openings to prevent the ingress of radioactive dust.
4. Upon the declaration of a radiation alert, immediately relocate farmed animals (including birds) indoors, providing them with feed and water.
5. Unprotected feed and water may become contaminated with radioactive substances, and thus, it is imperative to cover them.
6. Whenever possible, keep farmed animals within farm buildings, such as yards and henhouses, ensuring a sufficient supply of fresh, uncontaminated water at feeding sites.
7. It is advisable to source water from uncontaminated outlets, such as artesian wells and tap water, etc. Water from open wells or sources may become contaminated by radioactive substances through atmospheric precipitation, making their use unadvisable.
8. Do not feed animals with feed that has been stored in open areas during the time of the accident, or that has been inadequately packaged and contaminated with radioactive dust.
9. It is advisable to take measures to protect feed in the field from atmospheric precipitation, ash, and dust (e.g., hay, straw) as much as possible.
10. Grazing and the transportation of animals (unless absolutely necessary) can be detrimental to their well-being.
11. Ensuring proper maintenance of shelters, including sealing windows, doors, and ventilation openings, and safeguarding the environment against the ingress of rainwater or groundwater from outside can diminish the risk of exposing animals to contaminants that could jeopardize their health.
12. Maintain ongoing monitoring of the health status of the animals. If you observe symptoms such as severe breathing difficulties, coughing, shortness of breath, bright cherry-red gums and other mucous membranes, red eyes, or wrinkles around eyelids, skin wounds, or any other unusual symptoms, promptly seek assistance from a veterinarian.

IF YOU ARE EVACUATED FROM YOUR PLACE OF RESIDENCE:

1. Document the number, species, and precise location of animals remaining in the barn. Place this list of animals in waterproof packaging and affix it prominently to the barn entrance. This ensures that in the event of an evacuation, rescuers can easily identify the animals and determine the quantity requiring evacuation.
2. Make sure that the barns have two entrances/exits, situated on different walls of the building, in case an evacuation of your animals becomes necessary.
3. Notify the rescuers about the presence of any animals that have been left behind.
4. Ensure an adequate food supply for the animals, sufficient to last for at least 4-5 days.

UPON RETURN FROM EVACUATION:

1. Begin by assessing the well-being and health of your animals. Should any issues be detected, promptly notify your private veterinarian for immediate attention.
2. In cases where your animals have been evacuated or temporarily removed from their keeping facilities, ensure a thorough cleaning of the facilities before returning the animals to it. Conduct a comprehensive inspection of the entire animal keeping area to guarantee its safety for your animals.
3. Upon the animals' return, carefully examine their oral mucosa and skin for any potential lesions. If you identify any visible abnormalities, contact your private veterinarian immediately.
4. Provide the animals with both feed and a fresh supply of uncontaminated water.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ЗАЩИТЕ ЖИВОТНЫХ В СЛУЧАЕ ЯДЕРНОЙ ИЛИ РАДИАЦИОННОЙ АВАРИИ

1. Для защиты животных от внутреннего загрязнения радиоактивными веществами необходимо предотвратить попадание радиоактивных веществ в органы дыхания и желудочно-кишечный тракт животных. Поэтому животных следует увести в закрытые помещения, кормить чистым кормом и давать им незагрязненную воду.
2. В период выпаса, если стало известно о ядерной аварии, перегоните сельскохозяйственных животных в амбары или крытые сооружения. Этот принцип следует применять ко всем животным, которых держите на открытом воздухе.
3. Если животные содержатся в помещении, плотно закройте дверь амбара и заткните любые другие отверстия, чтобы предотвратить попадание радиоактивной пыли в помещение.
4. После объявления радиационной тревоги, немедленно переместите выращиваемых животных, включая птиц, в закрытые помещения, оставив при этом корм и воду.
5. Незащищенные корма и вода могут быть загрязнены радиоактивными веществами и должны быть плотно закрыты.
6. По возможности содержите сельскохозяйственных животных в сельскохозяйственных постройках (коровниках, курятниках и т.д.). На кормовых площадках должно быть достаточное количество пресной воды, пригодной для водопоя животных.
7. Желательно, чтобы вода поступала из источников, не загрязненных радиоактивными веществами (артезианские колодцы, водопровод и т.д.). Вода из колодцев может быть загрязнена радиоактивными веществами с атмосферными осадками, поэтому использование воды из открытых скважин или источников не рекомендуется.
8. Не используйте корма для животных, которые во время аварии хранились на открытом воздухе, не закрытые, не плотно упакованные и загрязненные радиоактивной пылью.
9. Постарайтесь максимально защитить снаружи находящиеся корма (сено, солому и др.) от атмосферных осадков, золы и пыли.
10. Выпас и транспортировка животных (если нет необходимости) могут причинить вред животным.
11. Надлежащее обслуживание амбаров (запечатывание окон, дверей, вентиляционных отверстий) и окружающей среды (предотвращение попадания дождевой воды или грунтовых вод снаружи) может снизить риск воздействия загрязняющих веществ на здоровье животных.
12. Непрерывно следите за состоянием здоровья животных. Если вы заметили симптомы, такие как тяжелое дыхание, кашель, одышка, яркие, вишневые десны и другие слизистые оболочки, красные глаза или морщинистые веки, наличие язв или других симптомов, немедленно обратитесь к ветеринару.

ЕСЛИ ВЫ ЭВАКУИРОВАНЫ ИЗ ВАШЕГО МЕСТА ЖИТЕЛЬСТВА:

1. Запишите количество, виды и месторасположение животных, оставшихся в амбаре. Поместите список животных в водонепроницаемую упаковку и прикрепите его на видном месте у входа в амбар (если животных нужно будет эвакуировать, это поможет спасателям понять, кому они принадлежат и сколько животных нужно эвакуировать).
2. Удостоверьтесь, что в амбарах есть два отдельных входа/выхода, расположенных на разных стенах здания, на случай необходимости эвакуации ваших животных.
3. Сообщите спасателям о наличии оставшихся животных.

4. Обеспечьте наличие корма для животных, достаточного для прокорма на протяжении не менее чем 4-5 дней.

ПО ВОЗВРАЩЕНИИ ИЗ ЭВАКУАЦИИ:

1. Во-первых, проверьте состояние и здоровье ваших животных. Если вы заметили какие-либо отклонения от нормы, немедленно сообщите об этом вашему частному ветеринару.
2. В случае, если ваши животные были эвакуированы или временно перемещены из своего помещения, предварительно очистите помещение перед возвращением животных в него. Проведите полное обследование всей площади для обеспечения ее безопасности для ваших животных.
3. По возвращении животных, внимательно проверьте слизистую оболочку рта и кожу на наличие возможных повреждений. Если вы обнаружите какие-либо видимые повреждения, немедленно свяжитесь с частным ветеринаром.
4. Обеспечьте животных кормом и водой, пригодной для водопоя.

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
direktoriaus 2023 m. d.

įsakymu Nr.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
veiksmų plano įvykus branduolinei
ar radiologinei avarijai
10 priedas

VALSTYBINĖ MAISTO, PAŠARŲ, GYVŪNŲ PASIENIO KONTROLĖ ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

1. Įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija), atsižvelgus į susidariusią situaciją ir paskelbus valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centro vadovo ekstremalios situacijos lygį, pasienio veterinarijos postuose dirbantys pareigūnai atšaukiami iš darbo vietų pasienio kontrolės poste arba sustiprinama pasienio maisto ir veterinarinė kontrolė dėl įvežamų į Europos Sąjungą produktų.
2. Įvykus avarijai Baltarusijos atominėje elektrinėje, apribojamas arba uždraudžiamas iš Baltarusijos Respublikos siunčiamų ar per Baltarusijos Respublikos teritoriją vežamų gyvūnų ir prekių įvežimas. Įvežamoms siuntoms atliekama radioaktyviojo užterštumo kontrolė (atrenkami mėginiai). Siuntų įvežimas sustabdomas iki kol bus gauti laboratorinių tyrimų atsakymai.
3. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) skubiai nustato specialius iš Baltarusijos Respublikos įvežamų ar per Baltarusijos Respublikos teritoriją vežamų gyvūnų ir prekių reikalavimus, iki kol Europos Komisija, vadovaujantis Reglamento (EB) Nr. 178/2002¹ 53 straipsniu, nustatys iš Baltarusijos Respublikos įvežamų siuntų tinkamas skubias priemones, kuriomis siekiama apsaugoti žmonių ir gyvūnų sveikatą arba aplinką.
4. Planuojama ir vykdoma sustiprinta eksportuojamų² ir išvežamų į Europos Sąjungą maisto produktų, pašarų, gyvūnų (iš užterštų radioaktyviomis medžiagomis teritorijų) kontrolė.

¹ 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002, nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras

² Eksperto kontrolę koordinuoja ir vykdo VMVT struktūriniai padaliniai pagal kompetenciją

VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS VEIKSMŲ PLANAS ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

I. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiklos valdymas ir veiksmų koordinavimas, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai

II. Pasirengimas reaguoti į avariją (pasirengimo fazė)

III. Reagavimas avarijos atveju (avarinio reagavimo fazė)

Priedai

1 priedas „Valstybinė maisto kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“

2 priedas „Valstybinė geriamojo vandens kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“

3 priedas „Valstybinė pašarų kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“

4 priedas „Didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens ir pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai“

5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“

6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“

7 priedas „Rekomendacijos dėl maisto, geriamojo vandens, pašarų ir gyvūnų apsaugos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (iki radionuklidų išmetimo į aplinką ir avarinio reagavimo fazėje)“

8 priedas „Rekomendacijos dėl maisto ir pašarų radioaktyviojo užterštumo mažinimo“

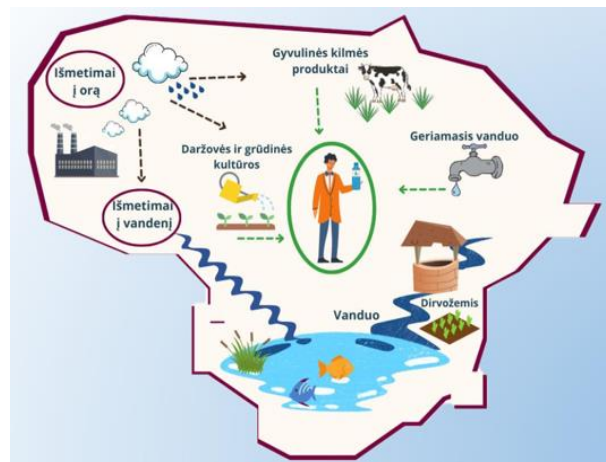
9 priedas „Rekomendacijos dėl gyvūnų apsaugos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“

10 priedas „Valstybinė maisto ir pašarų pasienio kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“

Data	Leidimas / keitimas / peržiūra	Pastabos
2020-10-07	1 leidimas	Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2020 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. B1-751 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plano įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai patvirtinimo“
2023-09-	2 leidimas	

I. VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS VEIKLOS VALDYMAS IR VEIKSMŲ KOORDINAVIMAS, ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI

Įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – avarija), aplinkoje gali pasklisti didelis kiekis radioaktyviųjų medžiagų. Į orą patekusias radioaktyvias medžiagas išsklaido vėjas, todėl jos nusėda ant žemės, vandens paviršiaus. Radioaktyviosios medžiagos avarijos metu į žmogaus ir gyvūnų organizmą gali patekti iš aplinkos: kvėpuojant, su maistu ir vandeniu, pašaru, per odą. Su maistu ir vandeniu į organizmą patekusių radioaktyviųjų medžiagų skleidžiama jonizuojančioji spinduliuotė sukelia vidinį radioaktyvųjų užterštumą, kuris yra pavojingas, nes veikia žmogų ir gyvūną ilgą laiką.

© Radiacinės saugos centras

Siekiant apsaugoti žmones ir gyvūnus nuo jonizuojančiosios spinduliuotės neigiamo poveikio, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) yra įgaliota valstybės lygiu organizuoti maisto produktų, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo kontrolę avarijos atveju. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų plane įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (toliau – Veiksmų planas) pateikiama informacija apie VMVT veiklą, įvykus avarijai.

Pagrindinis nacionalinis teisės aktas, reglamentuojantis prevencines ir atsakomąsias priemones, organizuojant ir vykdant veiksmus, kuriais siekiama apsaugoti ir (ar) iki minimumo sumažinti atsitiktinių ir (ar) nulemtųjų jonizuojančiosios spinduliuotės sukeltų reiškinį galimą poveikį gyventojams ir apsaugoti žmones, aplinką nuo radioaktyviojo užterštumo, yra Valstybinis gyventojų apsaugos planas branduolinės ar radiologinės avarijos atveju, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtinimo“¹. Šiame dokumente nustatytos Lietuvos Respublikos institucijų ir įstaigų, ūkio subjektų funkcijos avarijos branduolinės energetikos objekte (toliau – BEO) atveju.

VMVT funkcijos gręsiant / įvykus avarijai²:

1. atsižvelgdama į situaciją, kontroliuoja maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų ir jų žaliavų tvarkymo subjektų veiklą radionuklidais užterštoje teritorijoje;

2. įvertina branduolinės ar radiologinės avarijos BEO grėsmę gyvūnams, nustato jų apsaugos priemones ir apie tai praneša Nacionaliniam krizių valdymo centrui, savivaldybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centrui, valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centrui, taip pat savivaldybės ekstremaliųjų situacijų operacijos vadovui, valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijos vadovui;

3. organizuoja maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų ir jų žaliavų rizikos vertinimą;

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.417731/asr>

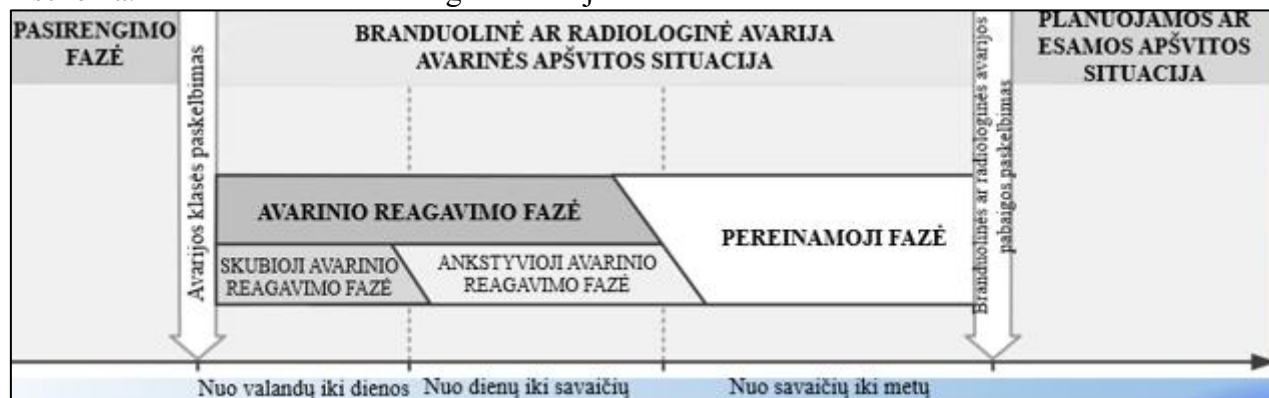
² Pagal Valstybinį gyventojų apsaugos planą branduolinės ar radiologinės avarijos atveju, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtinimo“

4. atlieka valstybinę maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų ir jų žaliavų veterinarinę kontrolę, teikia išvadas dėl maisto produktų, jų žaliavų, geriamojo vandens, pašarų ir jų žaliavų kenksmingumo pašalinimo ar jų sunaikinimo;

5. teikia žemės ūkio subjektams metodines rekomendacijas dėl gyvūnų, maisto produktų ir pašarų apsaugos branduolinės ar radiologinės avarijos BEO atveju.

Pasirengimo reaguoti (prevenciniai) veiksmai ir reagavimo į avariją veiksmai priklauso nuo avarijos fazių, kurios skirstomos į pasirengimo, avarinio reagavimo (skubioji avarinio reagavimo fazė, ankstyvoji avarinio reagavimo fazė) ir pereinamąją fazes³ (1 schema ir 1 lentelė „Branduolinės ar radiologinės avarijos fazės“).

1 schema. Branduolinės ar radiologinės avarijos fazės

© Radiacinės saugos centras

1 lentelė. Branduolinės ar radiologinės avarijos fazės⁴

Pavadinimas	Aprašymas	Taikomi veiksmai
Pasirengimo fazė	Veiksmai vykdomi iki įvykstant avarijai	Prevenciniai veiksmai, siekiant pasiruošti tinkamai reaguoti į avariją (darbuotojų mokymas, vartotojų švietimas, išteklių kaupimas ir pan.).
Avarinio reagavimo fazė		
skubioji	laiko tarpas (nuo kelių valandų iki vienos paros) nuo sąlygų, kurioms esant nedelsiant reikia inicijuoti avarinio reagavimo veiksmų taikymą, nustatymo iki šių veiksmų taikymo pabaigos. Skubiosios avarinio reagavimo fazės metu operatorius taiko rizikos mažinimo veiksmus objekte	<u>Skubiuosius apsaugomuosius veiksmus reikia įgyvendinti per kelias valandas iki 1-os paros!</u> <u>Reagavimo pagrindas skubiosios avarinio reagavimo fazės metu yra iš anksto parengtos rekomendacijos.</u> Rekomendacijos (slėptis uždaroje patalpose, saugiai evakuotis, blokuoti skydliaukę jodu, nevartoti galimai

³ Pagal Lietuvos higienos normą HN 99:2019 „Gyventojų apsauga įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“, patvirtintą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. V-1040 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 99:2019 „Gyventojų apsauga įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“ patvirtinimo“.

⁴ Lentelė parengta pagal Radiacinės saugos centro pranešimą „Radiacinės saugos centro pasirengimas nustatyti žmonių avarinę apšvitą dėl radioaktyviosiomis medžiagomis užterštų maisto produktų, jų žaliavų bei geriamojo vandens vartojimo, teikti rekomendacijas dėl patiriamos apšvitos mažinimo“ (2022 m. lapkričio 10 d.).

PATVIRTINTA

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos
 direktoriaus 2023 m. d.
 įsakymu Nr.

	ir objekto aikštelėje. Teritorijoje už aikštelės ribų taikomi prevenciniai skubieji apsaugomieji veiksmai, skubieji apsaugomieji veiksmai ir (ar) avarijos padarinių šalinimo veiksmai.	užteršto vietinio maisto, vandens, dezaktyvuoti užterštus žmones).
ankstyvoji	laiko tarpas (nuo kelių parų iki kelių savaičių), kurio metu gautų radiologinės stebėsenos rezultatų pakanka nuspręsti, kokie ankstyvieji apsaugomieji veiksmai ir (ar) avarijos padarinių šalinimo veiksmai turi būti taikomi ir tęsiami iki šių veiksmų taikymo pabaigos.	Ankstyvieji apsaugomieji veiksmai įvykus avarijai per kelias paras ar savaites ir tol, kol yra veiksmingi, atliekami apsaugomieji veiksmai – gyventojų perkėlimas ir (ar) ilgalaikis radionuklidais užterštų maisto produktų vartojimo apribojimas ir kt. <u>Rekomendacijos dėl taikymo šios fazės metu bus paremtos antžeminės radiacinės žvalgybos, gyventojų apšvitos vertinimo rezultatais, maisto, geriamojo vandens, pašarų radiologinių tyrimų duomenimis ir kt.</u>
Pereinamoji fazė	pereinamasis laiko tarpas (kelios savaitės, mėnesiai ar metai) nuo avarinės apšvitos situacijos prie esamos apšvitos situacijos, kuris tęsiasi tol, kol priimamas sprendimas nebetaikyti apsaugomųjų veiksmų ir neriboti gyventojų ūkinės ar kitokios veiklos.	Tęsiami ankstyvojoje avarinio reagavimo fazėje taikomi apsaugomieji veiksmai. Atliekami avarijos padarinių pataisomieji darbai (maisto laboratorinė kontrolė, vartojimo ir tarptautinės prekybos apribojimai; aplinkos, kelių, pastatų, grunto taršos kontrolė ir dezaktyvavimas; radioaktyviųjų atliekų tvarkymas; padarinių šalinimo veiksmai, pvz., nukentėjusiųjų sveikatos priežiūra ir kt.). Veiksmai atliekami siekiant sumažinti žmonių gaunamą efektingą dozę iki 20 mSv atskaitos lygio per metus.

II. PASIRENGIMAS REAGUOTI Į AVARIJĄ (PASIRENGIMO FAZĖ)

VMVT, siekdama pagal kompetenciją tinkamai pasirengti reaguoti į avariją, vykdo šias prevencines priemones:

1. VMVT įsteigtas VMVT ekstremaliųjų situacijų operacijų centras (toliau – VMVT ESOC)⁵ ir patvirtinti VMVT ESOC nuostatai.
2. VMVT reguliariai vykdo darbuotojų mokymus civilinės saugos srityje ir atitinkamų valstybinės maisto ir veterinarinės kontrolės sričių mokymus (atsakingi VMVT struktūriniai padaliniai⁶ pagal kuriojamas sritis ir jų nuostatus).
3. VMVT kaupiamas materialinių ir techninių išteklių (asmeninės apsaugos priemonių, laboratoriniams tyrimams atrinkti reikalingų priemonių ir pan.) rezervas, siekiant užtikrinti tinkamą reagavimą į avariją ir užtikrinti nustatytų funkcijų vykdymą (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“).
4. VMVT reguliariai peržiūrimos ir prireikus atnaujinamos procedūros, susijusios su reagavimu į ekstremalius įvykius ir situacijas (rekomenduojamas procedūrų peržiūros periodiškumas – ne rečiau kaip 1 kartą per metus).
5. VMVT vykdoma informacijos sklaida nenumatytų atvejų maisto, geriamojo vandens, pašarų, gyvūnų sveikatos ir gerovės prevencijos srityse⁷.
6. Vykdomas tarpinstitucinis ir tarpsektorinis bendradarbiavimas su ūkio subjektams atstovaujančiomis institucijomis (asociacijomis).
7. VMVT specialistai pagal kuriojamas sritis analizuoja viešai prieinamą informaciją, susijusią su vykusiais branduoliniais ar radiologiniais incidentais ir jų metu taikytomis maisto, geriamojo vandens, pašarų, gyvūnų apsaugos nuo radioaktyviojo užterštumo priemonėmis, vykdytais atsakomaisiais veiksmais.
8. VMVT prevencinės priemonės planuojamos atitinkamų metų VMVT veiklos planavimo dokumente (-uose).

III. REAGAVIMAS AVARIJOS ATVEJU (AVARINIO REAGAVIMO FAZĖ)

1. VMVT reaguoti į grėšiančią / įvykusią avariją pradeda nedelsiant, gavusi informaciją⁸. Įvykus avarijai VMVT veiklos valdymas ir veiksmų koordinavimas vykdomas centralizuotai per VMVT ESOC.
2. VMVT yra paskirtas kontaktinis asmuo⁹, atsakingas už informacijos apie ekstremaliųjų įvykių ar situaciją (įskaitant branduolinę ar radiologinę) keitimąsi. VMVT kontaktinis asmuo, gavęs informaciją apie grėšiančią / įvykusią avariją, informuoja VMVT vadovą apie avariją ir aktyvuoja VMVT ESOC narių sušaukimą¹⁰. VMVT ESOC aktyvuojamas ir jo nariai sušaukiami nedelsiant (nepriklausomai nuo savaitės dienos ar paros laiko).

⁵ Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2020 m. kovo 20 d. įsakymas Nr. B1-208 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų operacijų centro sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais, žr. aktualią redakciją). Informacija apie VMVT ESOC sudėtį yra skelbiama viešai VMVT interneto svetainėje <https://vmvt.lt/veikla/civiline-sauga>.

⁶ VMVT struktūriniai padaliniai pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2023 m. liepos 26 d. nutarimą Nr. 599 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gruodžio 8 d. nutarimo Nr. 1743 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos administracijos struktūros patvirtinimo“ pakeitimo.

⁷ <https://vmvt.lt/veikla/civiline-sauga>, <https://vmvt.lt/node/4098>

⁸ Už informacijos apie avariją, jos klasę, radioaktyviųjų medžiagų išmetimą į aplinką pateikimą yra atsakinga Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija (toliau – VATESI).

⁹ Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2022 m. kovo 23 d. įsakymas Nr. B1-234 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2020 m. liepos 8 d. įsakymo Nr. B1-499 „Dėl asmens, atsakingo už keitimąsi informacija apie įvykių, ekstremaliųjų įvykių ar ekstremaliąją situaciją, skyrimo“ pakeitimo“.

¹⁰ Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2022 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. B1-903 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2020 m. kovo 20 d. įsakymo Nr. B1-208 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų operacijų centro sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais, žr. aktualią redakciją) <https://vmvt.lt/veikla/civiline-sauga>.

3. VMVT kontaktiniai asmenys, koordinuojantys veiksmus teritoriniu lygmeniu ir bendraujantys su VMVT ESOC gręšiant / įvykus avarijai, yra VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyrių vadovai (jų nesant – juos pavaduojantys ar jų funkcijas vykdantys asmenys) ir VMVT darbuotojai, kurie yra įtraukti į savivaldybių ekstremaliųjų situacijų operacijų centrus (ESOC).

4. VMVT ESOC veikla avarijos atveju:

4.1. identifikuoja VMVT prioritетines veiklos kryptis ir VMVT direktoriui teikia siūlymus dėl veiklos perorganizavimo, atsižvelgiant į turimą informaciją apie avariją, siekiant užtikrinti būtinųjų VMVT funkcijų vykdymą;

4.2. organizuoja VMVT darbuotojų informavimą apie avariją¹¹;

4.3. telkia žmogiškuosius, materialinius ir techninius išteklius, reikalingus maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginių atrinkimui ir vartotojų, ūkio subjektų konsultavimui užtikrinti;

4.4. organizuoja VMVT darbuotojų aprūpinimą reikalingomis asmeninės apsaugos priemonėmis¹² ir teikia rekomendacijas dėl jų naudojimo (Veiksmų plano 6 priedas „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priemonių, reikalingų valstybinei maisto ir veterinarinei kontrolei vykdyti, įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai, aprašymas“);

4.5. vertina avarijos grėsmę gyvūnams, nustato jų apsaugos priemones ir apie tai praneša Lietuvos Respublikos Vyriausybei (ar jos paskirtai kompetentingai institucijai);

4.6. rengia rekomendacijas dėl maisto, geriamojo vandens, pašarų, gyvūnų apsaugos nuo radioaktyviojo užterštumo ir jo pašalinimo (panaudojimo techniniams tikslams ar perdirbimo) ir (ar) sunaikinimo (rekomendacijų projektai yra pateikti Veiksmų plano 7 priede „Rekomendacijos dėl maisto, geriamojo vandens, pašarų ir gyvūnų apsaugos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai (iki radionuklidų išmetimo į aplinką ir avarinio reagavimo fazėje)“, 8 priede „Rekomendacijos dėl maisto ir pašarų radioaktyviojo užterštumo mažinimo“ ir 9 priede „Rekomendacijos dėl gyvūnų apsaugos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“);

4.7. analizuoja radioaktyviosios taršos sklaidos prognostinius, antžeminės radiacinės žvalgybos duomenis ir kartu su VMVT struktūriniais padaliniais pagal kompetenciją identifikuoja didžiausią riziką turinčius maisto, geriamojo vandens, pašarų tvarkymo objektus, ūkinių gyvūnų laikymo vietas dėl radioaktyviojo užterštumo pavojaus;

4.8. planuoja ir koordinuoja maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginių atrinkimą¹³ ir pristatymą į Nacionalinį maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutą (toliau – NMVRVI) ir (ar) kitą (-as) laboratoriją (-as) dėl radiologinių tyrimų atlikimo;

4.8.1. VMVT maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginių atrinkimas pradedamas vykdyti, kai gaunama informacija, kad radioaktyvių medžiagų išmetimai sustabdyti, nevyksta radioaktyvaus debesies iškritimai ir gaunami antžeminės žvalgybos¹⁴ ėminių rezultatai;

4.8.2. VMVT patikrinimai, maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginių atrinkimas neatliekami teritorijose, iš kurių yra vykdomas evakavimas ar laikinas gyventojų perkėlimas¹⁵.

¹¹ VMVT darbuotojų perspėjimo ir informavimo apie gręšiantį, įvykusį ekstremalųjį įvykį ar situaciją organizavimas yra nustatytas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ekstremaliųjų situacijų valdymo plano, patvirtinto Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2016 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. B1-1035, III skyriuje.

¹² Iki maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginių atrinkimo ir radiologinių tyrimų atlikimo turi būti kreipiamasi į Radiacinės saugos centrą dėl individualių dozometro gavimo.

¹³ Maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginių atrinkimas pradedamas vykdyti gavus antžeminės radiacinės žvalgybos rezultatus.

¹⁴ Žvalgybinius aplinkos, maisto produktų, geriamojo vandens ėminus atrenka Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento (toliau – PAGD) žvalgybinės grupės, kurių darbą koordinuoja RSC. Valstybės lygiu radiacinę žvalgybą organizuoja RSC, o pagal kompetenciją dalyvauja Aplinkos apsaugos agentūra (toliau – AAA), PAGD, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, NMVRVI. Kokius žvalgybinių ėminių radiologinius tyrimus ir kokia apimtimi atlieka NMVRVI, nustatyta Radiacinės saugos centro direktoriaus 2019 m. rugpjūčio 22 d. įsakymu Nr. V-59 „Dėl Radiacinės žvalgybos įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (nauja redakcija nuo 2021-12-27, Nr. V-130, 2021-12-27).

Jeigu yra priimamas sprendimas leisti sugrįžti gyventojams į teritorijas, iš kurių jie buvo laikinai perkelti, evakuoti, turi būti įvertinamas maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyvūs užterštumas (atliekant radiologinius tyrimus) iki gyventojams sugrįžtant į jų gyvenamąsias teritorijas;

4.8.3. VMVT maisto, geriamojo vandens, pašarų mėginius atrenka tik iš tų teritorijų, kuriose radioaktyviojo užterštumo lygis pagal pateiktus kompetentingų institucijų duomenis nenulems VMVT darbuotojų, atliekančių mėginių ėmimą, apšvitos, viršijančios jiems leidžiamą ribinę apšvitą¹⁶;

4.9. organizuoja maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo kontrolės ataskaitų (apibendrintų radiologinių tyrimų rezultatų su išvadomis) pateikimą RSC gyventojų apšvitai vertinti. VMVT apibendrintų radiologinių tyrimų rezultatus su išvadomis turi teikti raštu RSC Gyventojų apšvitos stebėsenos skyriui rsc@rsc.lt (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“);

4.10. koordinuoja ilgalaikės maisto, geriamojo vandens, pašarų stebėsenos dėl radioaktyviojo užterštumo planavimo procesą;

4.11. organizuoja maisto produktų, geriamojo vandens, pašarų rizikos vertinimą;

4.12. koordinuoja maisto, geriamojo vandens, pašarų tvarkymo subjektų, ūkinių gyvūnų laikymo vietų valstybinę kontrolę (Veiksmų plano 1 priedas „Valstybinė maisto kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“, 2 priedas „Valstybinė geriamojo vandens kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“, 3 priedas „Valstybinė pašarų kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“, 10 priedas „Valstybinė maisto ir pašarų pasienio kontrolė įvykus branduolinei ar radiologinei avarijai“);

4.13. koordinuoja, kad būtų uždraustas maisto, geriamojo vandens, pašarų tiekimas rinkai, jeigu viršijami didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai (Veiksmų plano 4 priedas „Didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens ir pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai“);

4.14. informuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją (toliau – SAM), RSC apie uždraustus tiekti rinkai maistą, geriamąjį vandenį, pašarus, jeigu viršijami didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai;

4.15. koordinuoja, kad būtų atšaukti draudimai dėl maisto, geriamojo vandens, pašarų ir ūkinių gyvūnų apsaugos priemonių taikymo, kai RSC patvirtina VMVT ataskaitų pagrindu padarytas išvadas, kad radioaktyviosiomis medžiagomis užterštoje teritorijoje nebevirsijami didžiausi leidžiami maisto, geriamojo vandens, pašarų radioaktyviojo užterštumo lygiai;

4.16. bendradarbiauja su Europos Komisijos Sveikatos ir maisto saugos generalinio direktorato atstovais (maisto ir pašarų saugos srityje); RSC ir kitomis institucijomis, įstaigomis, ūkio subjektais, dalyvaujančiais avarijos atsakomųjų veiksmų valdyme;

4.17. organizuoja VMVT veiklos rezultatų apibendrinimą ir informacijos, susijusios su avarija, visuomenei teikimą. VMVT darbuotojai negali teikti informacijos, susijusios su avarija, visuomenės informavimo priemonėms be VMVT ESOC leidimo / suderinimo.

5. VMVT darbuotojai avarijos atveju privalo vykdyti VMVT ESOC vadovo nurodymus, susijusius su darbo funkcijų atlikimu.

6. VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyrių veikla avarijos atveju:

6.1. atlikti maisto, geriamojo vandens ir pašarų tvarkymo subjektų patikrinimus ir VMVT ESOC nurodyta tvarka apie patikrinimų rezultatus informuoti VMVT ESOC, suvesti patikrinimų duomenis į informacines duomenų bazines;

¹⁵ Jei 1 m atstumu nuo žemės paviršiaus gama dozės galia viršija 100 µSv/h – laikinas perkėlimas, jei 1000 µSv/h – skubus evakavimas.

¹⁶ Lietuvos higienos norma HN 73:2018 „Pagrindinės radiacinės saugos normos“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2018 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. V-886 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 73:2018 „Pagrindinės radiacinės saugos normos“ patvirtinimo“ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159355/asr>.

6.2. atrinkti maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginius radiologiniams tyrimams atlikti ir užtikrinti jų pristatymą į NMVRVI ar kitą nurodytą laboratoriją;

6.3. drausti tiekti rinkai maisto produktus, geriamąjį vandenį, pašarus, jeigu nustatyta, kad juose viršijami didžiausi leidžiami radioaktyviojo užterštumo lygiai. Apie tokius draudimus informuoti VMVT ESOC (pagal VMVT ESOC nurodytą tvarką);

6.4. VMVT Priežiūros departamento apygardų priežiūros skyrių darbuotojai, įtraukti į avarijos valdymą savivaldybių lygmeniu, turi bendradarbiauti su VMVT ESOC vadovu ir informuoti apie planuojamus priimti / priimtus savivaldybės lygmens sprendimus, siūlymus ar kitus veiksmus, kurie susiję su maisto, geriamojo vandens, pašarų kontrole, ūkinių gyvūnų apsauga;

6.5. konsultuoti ūkio subjektus VMVT kompetencijai priskirtais klausimais, kontroliuoti, kaip įgyvendinami VMVT nurodymai.

7. Valstybinės kontrolės metu atrinktų maisto, geriamojo vandens ir pašarų mėginių radiologiniai tyrimai atliekami NMVRVI ir (ar) kitoje radiologiniuose tyrimus atliekančioje ir valstybės biudžeto lėšomis išlaikomoje laboratorijoje¹⁷ (toliau – laboratorinio tinklo laboratorijos)¹⁸ (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“). Laboratorinio tinklo laboratorijos informaciją apie maisto, geriamojo vandens, pašarų radiologinių tyrimų rezultatus teikia VMVT (Veiksmų plano 5 priedas „Radiologinių tyrimų atlikimo pajėgumai“).

8. VMVT veikla avarijos atveju yra pateikiama 2 schemoje „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmai branduolinės avarijos atveju“.

¹⁷ Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Fizinių ir technologijos mokslų centro Metrologijos skyriaus Jonizuojančiosios spinduliuotės metrologijos laboratorija <https://www.ftmc.lt/jonizuojanciosios-spinduliuotes-metrologijos-laboratorija>; Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro Branduolinės geofizikos ir radioekologijos laboratorija <https://gamtostyrimai.lt/padaliniai/branduolines-geofizikos-ir-radioekologijos-laboratorija/>, Radiacinės saugos centras.

¹⁸ Jeigu VMVT neužtenka pajėgų atlikti maisto, geriamojo vandens, pašarų radiologinę kontrolę, RSC rekomendavus, valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centro vadovo sprendimu VMVT atrinkti mėginiai radiologiniams tyrimams pristatomi į laboratorinio tinklo laboratorijas.

2 schema „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmai branduolinės avarijos atveju“

DETALŪS METADUOMENYS

Dokumento sudarytojas (-ai)	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba 188601279, Siesikų g. 19, LT-07170 Vilnius
Dokumento pavadinimas (antraštė)	DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS DIREKTORIAUS 2020 M. SPALIO 7 D. ĮSAKYMO NR. B1-751 „DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR VETERINARIJOS TARNYBOS VEIKSMŲ PLANO ĮVYKUS BRANDUOLINEI AR RADIOLOGINEI AVARIJAI PATVIRTINIMO“ PAKEITIMO
Dokumento registracijos data ir numeris	2023-12-05 Nr. B1-805
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	–
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Audronė Mikalauskienė, Direktorius
Sertifikatas išduotas	AUDRONĖ MIKALOUSKIENĖ, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-12-04 18:32:57 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2023-12-04 18:33:03 (GMT+02:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA ECC, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2023-08-09 10:15:10 – 2027-08-08 10:15:10
Parašo paskirtis	Susipažinimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Tomas Antanaitis, Posto (skyriaus) vedėjas-valstybinis veterinarijos inspektorius, Kybartų kelio pasienio veterinarijos postas (skyrius)
Sertifikatas išduotas	TOMAS ANTANAITIS LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-12-05 12:05:50 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2023-12-05 12:06:21 (GMT+02:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016, AS Sertifitseerimiskeskus EE
Sertifikato galiojimo laikas	2023-02-15 15:51:10 – 2028-02-14 23:59:59
Parašo paskirtis	Susipažinimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Arnas Jautakas, Skyriaus vedėjas-valstybinis veterinarijos inspektorius, Raseinių skyrius
Sertifikatas išduotas	ARNAS JAUTAKAS, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-12-06 09:27:18 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2023-12-06 09:27:26 (GMT+02:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-B, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2023-06-12 14:06:35 – 2026-06-11 14:06:35
Parašo paskirtis	Susipažinimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Rimvydas Pangonis, Posto (skyriaus) vedėjas-valstybinis veterinarijos inspektorius, Kybartų geležinkelio pasienio veterinarijos postas (skyrius)
Sertifikatas išduotas	RIMVYDAS PANGONIS, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-12-08 15:33:26 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2023-12-08 15:33:34 (GMT+02:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-A, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT

DETALŪS METADUOMENYS

Sertifikato galiojimo laikas	2023-06-02 12:28:03 – 2026-06-01 12:28:03
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	"Registravimas" paskirties metaduomenų vientisumas užtikrintas naudojant "RCSC IssuingCA, VI Registru centras - i.k. 124110246 LT" išduotą sertifikatą "DBSIS, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, į.k.188774822 LT", sertifikatas galioja nuo 2022-05-19 16:48:06 iki 2025-05-18 16:48:06
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	11
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	–
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	–
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	–
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	–
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	DBSIS, versija 3.5.74.6
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Atitinka specifikacijos keliamus reikalavimus. Visi dokumente esantys elektroniniai parašai galioja (2023-12-15 07:30:48)
Paieškos nuoroda	–
Papildomi metaduomenys	Nuorašą suformavo 2023-12-15 07:30:49 DBSIS